

Ὁ ἱερός Φώτιος καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης*

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΒΥΔΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ (ΚΑΤΕΡΕΛΟΥ)

Εἶναι πράγματι ἐντυπωσιακὸ ὅτι σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ κείμενα ποῦ ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὴ μικτὴ θεολογικὴ ἐπιτροπὴ διαλόγου Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὴ Δ΄ γενικὴ συνέλευσις τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς στὸ Βαρί τῆς Ἰταλίας (1987), στὴν καταληκτικὴ του παράγραφο, ἀφοῦ προηγουμένως τονίζεται ὅτι ἡ μυστηριακὴ κοινωνία δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ κοινωνίας ἐν τῇ πίστει, γίνεται ἀναφορὰ σὲ μία ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τῆς συνόδου ποῦ συνήλθε κατὰ τὰ ἔτη 879-880 στὴν Κωνσταντινούπολη¹. Ἡ σύνοδος αὐτὴ, μετὰ ἀπὸ μία πολυτάραχη καὶ ὀδυνηρὴ γιὰ τὴν Ἀνατολὴ ἐκκλησιαστικὴ περίοδο, ἀναγνώρισε τὸν Ἱ. Φώτιο ὡς Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην, ἀπηγόρευσε ὅποιαδήποτε προσθήκη στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ὄρισε ὅτι ἕκαστος θρόνος μπορεῖ νὰ διατηρεῖ τὰ ἀρχαῖα ἔθνη καὶ τὶς παραδόσεις του².

Εἶναι βεβαίως ἐντυπωσιακὸ καὶ ἐνδιαφέρον ὅτι γίνεται ἡ ἀναγωγὴ σὲ μία σύνοδο ποῦ συνιστᾷ τὴν τελευταία συναγωγὴ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης πρὶν ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ τους ρήξι τὸ 1054. Κυρίως, ἐντυπωσιακὸ καὶ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ σύνοδος ποῦ προβάλλεται σήμερον ὡς πρότυπο συμφωνίας μετὰ τὴ Δύση εἶναι ἐκείνη ποῦ ἀκύρωσε τὴ σύνοδο ποῦ εἶχε ἀναγνωρίσει ὡς Πατριάρχην τὸν Ἱγνάτιο, ἀκριβῶς δέκα χρόνια προηγουμένως, τὸ 869-870. Ἡ πρὸ δεκα-

* Ὁμιλία ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου στὴν Ἱ. Μονὴ Πεντέλης κατὰ τὴν κοινὴ συνεδρίασις τῶν μελῶν τῆς Δ.Ι.Σ. καὶ Καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν (5.2.2010).

1. Γιὰ τὸ κείμενον τοῦ Βαρί, βλ. *Ἐπισκεψίς* 390 (15.12.1987) 15. (653). ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., *Ὁρθοδοξία καὶ σύγχρονοι διάλογοι*, Θεσσαλονίκη 2008, 214. Γιὰ τὶς ἐργασίες τῆς συνέλευσης, βλ. ΛΙΑΝΤΑΣ Γρ., *Διορθόδοξος Διακονία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ συμβολὴ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν στοὺς διμερεῖς διαλόγους μετὰ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Παλαιοκαθολικῶν*, Θεσσαλονίκη 2009, 175-192.

2. Mansi 17, 488E: «τοῦτο κατ' οὐδὲν ἐναντιοῦται τῷ ἐκκλησιαστικῷ θεσμῷ». (Ἀναφέρεται στὴν ἐκ λαϊκῶν καὶ «ἀθρόον» χειροτονία τοῦ Ἱ. Φωτίου).

ετίας αὐτῆ σύνοδος³ εἶναι ἐκείνη πού ἔθεσε σὰ μέλη της ὡς προϋπόθεση γιά τή συμμετοχή τους σ' αὐτή τήν ἀναγνώριση τοῦ παπικοῦ πρωτείου⁴, εἶναι ἐκείνη πού θεωρεῖται ὡς ἡ Η' Οἰκουμενική Σύνοδος τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας⁵, εἶναι αὐτή πού μαζί μέ τή Β' Σύνοδο στή Λυών (1274) καί τή σύνοδο Φερράρας- Φλωρεντίας μνημονεύονται στό τέταρτο κεφάλαιο τοῦ Συντάγματος Pastor aeternus τῆς Α' Βατικανῆς Συνόδου τὸ 1870, ὅπου καταγράφεται ἡ ρωμαιοκαθολική διδασκαλία γιά τὸ ἀλάθητο τοῦ Πάπα⁶.

Ἡ ἀρχή τῆς ποικιλίας ἐν τῇ ἐνότητι, ἡ ὁποία ἔγινε κατηγορηματικά δεκτὴ στή σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως πού ἔγινε τὸ 879-880 ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τὸ θέμα μας.

Ποιά εἶναι καί τί εἶναι ὅμως αὐτή ἡ ἀρχή τῆς ποικιλίας ἐν τῇ ἐνότητι στήν ὁποία παραπέμπει μέ αἰσιοδοξία τὸ κείμενο στό Μπάρι τὸ 1987; Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πῶς κατανοεῖ ἡ κάθε πλευρά τὸ περιεχόμενο τῆς ἀρχῆς αὐτῆς καί ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πού ἀποσκοπεῖ μέ τὴν ἐπίκλησή της, τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι σήμερα ὁ τόσο κακοποιηθεὶς ἀπὸ δυτικούς ἱστορικούς (ἐνδεικτικὰ ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν J. Hergenrother⁷ καί τοῦ M. Jugie⁸), ὁ ἄλλοτε θεωρούμενος ὡς

3. Γιά τὶς ἐργασίες καί τὶς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, βλ. ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ Κ., *Ἡ Ρώμη καί τὸ Παπικὸ Πρωτεῖο ἐπὶ Πατριαρχίας Ἰγνατίου καί Ἱ. Φωτίου (847-886). Ἡ Η' Οἰκουμενική Σύνοδος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (869/70)*, Θεσσαλονίκη 2002.

4. Ἡ ὑπογραφή τοῦ Libelli Satisfactionis ἔγινε κατὰ τὴ β' συνεδρία τῆς συνόδου (Mansi 16, 37 B-44 A).

5. Βλ. ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ Κ., *ὄπ. παρ.*, 291-330. Εἶναι σημαντικό αὐτὸ πού ἐπισημαίνει ὁ Γρ. ΛΑΡΕΝΤΖΑΚΗΣ, *Ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός καί ἡ ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καί Δύσεως*, Κατερίνη 1999, 44, ὅτι ἐξ ἀφορμῆς τῆς Συνόδου τῆς Λυών (1274) ὁ Πάπας Παῦλος ΣΤ' καί Ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι χαρακτηρίζουν τὶς οἰκουμενικῆς Συνόδους τῆς β' χιλιετίας ὡς «γενικῆς συνόδους». Γιά τὰ κριτήρια οἰκουμενικότητας τῶν συνόδων στή Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, βλ. PERRI V., *I Concili e le Chiese. Ricerca storica sulla tradizione d' universalità dei sinodi ecumenici*, Roma 1965.

6. M. M. Garijo - Guembe, *Gemeinschaft der Heiligen. Grund, Wesen und Struktur der Kirche*, Düsseldorf 1988, 218.

7. Πρὸ βλ. HERGENRÖTHER J., *Photii liber de Spiritus Sanctus*, Ratisbonae 1857. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, "Die theologische Polemik des Photius gegen die Lateiner in seiner Schrift vom heiligen Geist", *Theologische Quartalschrift* 40 (1858) 559-629. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, "Die Amphilochien des Photius", *Tübinger Theologische Quartalschrift* 2 (1858) 252-288. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Photius, Patriarch von Konstantinopel. Sein Leben, seine Schriften und das griechische Schisma*, 3 τόμ., Ratisbonae 1667-69. JUGIE M., *Photius et la primauté de saint-Pierre et du pape Bessarione* (Publication periodica di studi orientali) 35 (1919) 121-130, 36 (1920) 16-76.

8. JUGIE M., *ὄπ. παρ.*

πρωτεργάτης και πρωταίτιος του σχίσματος με τη δυτική Ἐκκλησία, ὁ Πατριάρχης Φώτιος, θεωρεῖται πλέον ὡς ὁ πρωτεργάτης τῆς εἰρήνης πού προσφέρει μάλιστα τὴ βάση τῆς συμφιλίωσης καὶ τῆς σύγκλισης στὴν ἀμοιβαία ποθητὴ πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα⁹.

Εἶναι προφανὲς ὅτι κατὰ τὴν τρέχουσα φάση τοῦ διαλόγου κατὰ τὴν ὁποία συζητεῖται ὁ ρόλος τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης στὴν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης χιλιετίας, ἡ περίοδος τοῦ Ἱ. Φωτίου δὲ συνιστᾶ μόνο μιὰ παρελθούσα ὀδυνηρὴ στιγμή γιὰ τὰ ἐσωτερικὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξ αἰτίας τῆς διαμάχης Ἰγνατίου-Φωτίου στὴ διεκυστίνδα Ζηλωτῶν καὶ Πολιτικῶν¹⁰, ἀλλὰ ταυτόχρονα συνιστᾶ καὶ κορυφαία στιγμή γιὰ τίς σχέσεις Ἀνατολῆς καὶ Δύσης πού ἀνακεφαλαιώνει τὴν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία καὶ καθιστᾶ τὸν Ἱ. Φώτιο ρωμαλεὸ ἀμύνητορα ἐναντία στίς περὶ Πρωτείου Παπικὲς ἀξιώσεις. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο ὅτι οἱ προστρέχοντες στὴν ἔνωση μετὰ τὴ Δύση κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα Ἰωάννης Βέκκος, Κωνσταντῖνος Μελητινιώτης καὶ Γεώργιος Μετοχίτης χαρακτηρίζουν ἀρνητικὰ τὸν Ἱ. Φώτιο ὡς «τὸν πρῶτον εὐρετὴν καὶ γεννήτορα τῶν κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ψευδῶς ἐφειρημένων προτάσεων», ἢ, ὡς τὸν «τοῦ πρώτου σχίσματος ἀρχηγόν»¹¹. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς ἀτυχεῖς αὐτοὺς χαρακτηρισμοὺς ἡ νηφάλια ἱστορικὴ ἔρευνα τῶν τελευταίων ἐτῶν –στὴν ὁποία ἰδιαίτερα ὀφείλει νὰ το-νισθεῖ ἡ προσφορὰ τοῦ Franz Dvornik γιὰ τὴν κατάθεση τοῦ καρποῦ τῆς ἔρευ-νας μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς¹²– καταδεικνύει ὅτι τὸ ἔργο τοῦ μάρτυρα τῆς ὀρθόδο-

9. Ὁ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΔΗΣ, Μητροπολίτης Μύρων (μετέπειτα Γέρων Ἐφέσου), *Ὁρθόδοξοι Κατόψεις*, Α', 323, Κατερίνη 1991, 323, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Ἱ. Φώτιος θεωρεῖται «μετὰ ἀπὸ σοβαρὰς ἔρευνες, ξένων καὶ ἡμετέρων, ὡς ὁ κατ' ἔξοχὴν ἀποκαταστάτης τῆς εἰρήνης». Ὁ V. GRUMEL, "Y eut-il un second schisme de Photius?", *Revue des sciences philosophiques et théologiques* 12 (1933) 432-457, τονίζει συμπερασματικά (σελ. 457) ὅτι δὲν ὑπῆρξε στὴν ἱστορία ἓνα δεῦτερο σχίσμα τοῦ Φωτίου: "Autant dire que le second schisme de Photius est un événement à rayer entièrement de l'histoire de ce patriarche et des histoires de l'Église.

10. Βλ. BECK H. - G., *Die byzantinische Kirche im Zeitalter des photianischen Schismas*, HdbKg III, 1, Freiburg 1966, 198έπ.

11. Πρβλ. JUGIE M., *ὄπ. παρ.*, 121, ὑποσ. 1.

12. Τὰ σπουδαιότερα ἔργα τοῦ FR. DVORNIK πού ἀφοροῦν τὸν Ἱ. Φώτιο εἶναι: "Le second Schisme de Photios. Une mystification historique", *Byzantion* 8 (1933) 59-67. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, "Le premier schisme de Photios", *Bulletin de l'institut Archéologique bulgare* 9 (1935) 312-325. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, "Études sur Photios", *Byzantion* 11 (1936) 1-19. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, "L'affaire de Photios

ξης ταυτότητας καὶ τοῦ ὑπερασπιστῆ τῆς ἀρχῆς τῆς ποιικιλίας ἐν τῇ ἐνότητι ἔχει ἀναμφίβολα σημασία γιὰ τὶς διαχριστιανικὲς καὶ τὶς διορθόδοξες σχέσεις στὴ σύγχρονη συγκυρία.

Ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ Β΄ αἰώνα, ὅπου στίς ἱστορικὲς πηγὲς προβάλλει ἡ ἀποστολικὴ παράδοση τῆς Ρώμης ὡς τόπου μαρτυρίου τῶν δύο κορυφαίων ἀποστόλων, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου¹³, μὲ ἀναφορὰ στὴ νοθεσία τῆς Ρώμης πρὸς τὴν Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου στὴν Α΄ Κλήμεντος¹⁴ (95), τὴ «χρυσοενδεδυμένη βασιλίτσα» τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ἀβερκίου¹⁵, τὴν «προκαθημένην τῆς ἀγάπης» Ἐκκλησία κατὰ τὸν Ἅγιο Ἰγνάτιο¹⁶, τὴν Ἐκκλησία στὴν ὁποία ἡ *potentior principalitas* διασώζει τὴν παράδοση τῶν ἀποστόλων καὶ μὲ τὴν ὁποία εἶναι ἀνάγκη νὰ συμφωνεῖ κάθε ἄλλη Ἐκκλησία κατὰ τὸν Ἅγιο Εἰρηναῖο¹⁷, ἀπὸ τὴν

dans la littérature latine du Moyen Âge”, *Annales de l’institute Kondakov* 10 (Mélanges A. A. Vasiliev 1938) 69-93. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Le schism de Photius, Histoire et légende* (Unam Sanctam 19) Paris 1950. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, “Photius et la reorganization de l’ académie patriarcale”, *Analecta Bollandiana* 68 (1950) 108-125. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, “The patriarch Photius and the Iconoclasm”, *Dumbarton Oaks Papers* 7 (1953) 67-97. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *The idea of apostolicity in Byzantium and the legend of Apostle Andrew*, Cambridge 1958 [βλ. καὶ βιβλιοκρισία ἀπὸ τὸν P. KARLIN-HAYTER, *Βυζάντιον* 31 (1961) 569-571]. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, “The idea of apostolicity in Byzantium and the legend of Apostle Andrew”, *Dumbarton Oaks Studies* 4 (1958) 277-280. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «The patriarch Photius in the light of recent research», *Berichte zum XI. Intern. Byz. Kongreß, München* 1958 III/2. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, “Patriarch Photius, Scholar and Statesman”, *Classical Folia* 13 (1959) 3-18 καὶ 14 (1960) 3-22. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Byzantium and the Roman Primacy”, *American Ecclesiastical Review* 144 (1961) 289-312. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Byzance et la primauté romaine* (Unam Sanctam 49) Paris 1964. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, “The Schism between the East and the West”, *Eastern Churches Review* 1 (1966-1967) 6-11. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, “Photius career in teaching and diplomacy”, *Byzantoslavica* 34 (1973) 211-18. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, “Photius, Nicolas I and Hadrian II”, *Byzantoslavica* 34 (1973) 33-50. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Photian and Byzantine Ecclesiastical Studies*, London 1974.

13. SCHATZ KL., *Der päpstliche Primat. Seine Geschichte von den Ursprüngen bis zur Gegenwart*, Würzburg 1990, 13 ἔπ.

14. Α΄ Κλήμ. 59 καὶ 63 (Sources Chrtiennes 167, Paris 1971). W. Klausnitzer, *Der Primat des Bishops von Rom. Entwicklung-Dogma-Ökumenische Zukunft*, Freiburg-Basel-Wien 2004, 149-154.

15. Βλ. QUASTEN J., *Initiation aux pères de l’ Église, I*, Paris 1955, 194-195. GROTZ H., “Die Stellung der römischen Kirche anhand frühchristlicher Quellen”, *AHP* 13 (1975) 46-48.

16. Βλ. M. J. RINET DE JOURNAL, *Enchiridion Patristicum*, Parisii 1948, 13-20. KLAUSNITZER W., ὄπ. παρ. 155-160.

17. *Adversus haereses* III 3, 1-2. STOCKMEIER P., “Römische Kirche und Petrusamt im Licht frühchristlicher Zeugnisse,” *AHP* 14 (1976) 369-372. KLAUSNITZER W., ὄπ. παρ., 161-166.

περίοδο κατά την οποία ο Στέφανος Ρώμης¹⁸ τὸν Γ΄ αἰώνα ἀποφαίνεται στὸ πρόβλημα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν ἐξ αἱρέσεων προερχομένων καὶ στὴν προσέλευσή τους στὴν καθολικὴ Ἐκκλησία θεωρώντας γιὰ πρώτη φορὰ ἑαυτὸν ὡς διάδοχο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ κάτοχο τῆς ἐξουσίας κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴ Ματθαῖο 16,18, ἀπὸ τὴν *Ecclesia principalis* τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ, *unde unitas sacerdotalis exorta es*¹⁹, ἀπὸ τὶς περιόδους αὐτὲς καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα ποὺ ὄλως ἐνδεικτικὰ ἀναφέρθηκαν, μέχρι νὰ φτάσουμε στὸν 9ο αἰώνα, ὅποτε συναντᾶται ὁ Νικόλαος στὴ Δύση καὶ ὁ Ἰ. Φώτιος στὴν Ἀνατολή, διανύθηκε χρόνος πολὺς ἕξι αἰώνων κατὰ τὶς ὁποῖες ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, ὁ διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὁ ἐνισχυμένος μὲ τὴν ἐξουσία νὰ δίδει καὶ ἐντολὴ ἐπανεξέτασης κάθε προσφυγῆς ποὺ ἐγίνετο σ' αὐτὸν σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες 4,5 καὶ 6 τῆς Σαρδικῆς²⁰ (343), ὁ ἐπίσκοπος ποὺ χειρίστηκε προσφυγὲς γιὰ κρίσιμες περιστάσεις στὴν Ἀνατολή, ὅποτε ἀνεζητεῖτο βοήθεια καὶ ὑποστήριξη²¹, ὁ Βικάριος τοῦ Πέτρου καὶ ὁ κληρονόμος τοῦ Πέτρου ποὺ ἔχει τὴ μερίμνα ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν (*sollicitudo omnium Ecclesiarum*) κατὰ τὸν πάπα Λέοντα τὸ Μέγα²² (440-441), ὁ ἐπίσκοπος ποὺ αὐτὸς μόνο μπορεῖ νὰ ἀπαντᾷ σὲ θέματα πίστεως κατὰ τὸν Ἰννοκέντιο Α΄²³ (402-417), ἀφοῦ ἡ ἐξουσία του ταυτίζεται μυστικὰ μὲ αὐτὴ τοῦ ἀπ. Πέτρου (*para Petrus ipse*), ὅπως τόνισε ὁ παπικὸς ἀπεσταλμένος στὴν Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο²⁴ (431), ὁ ἐπίσκοπος χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ ὁποῖου δὲν μποροῦσε νὰ συγκληθεῖ σύνοδος, ὅπως εἶχε πράξει ὁ Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ παπικοῦ ἀπεσταλμένου στὴ Χαλκηδόνα Λουκέντιου²⁵, ὁ κάτοχος τοῦ Πετρείου θρόνου κατὰ τὸν τόμο τοῦ Λέοντα

18. Ἐπιστολή 75, 17. *Saint Cyprien, Correspondance*, (ed. Le chanoine Bayard) Paris 1925: "...se successionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta ecclesiae collocata sunt...".

19. Ἐπιστολή 59, 14. *Saint Cyprien, Correspondance ...*, 183. KLAUSNITZER W., ὅπ. παρ., 167-172.

20. ΡΑΛΛΗΣ-ΠΟΤΛΗΣ Γ΄, 238, 239-240, 243. Γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ σχέση τῶν κανόνων αὐτῶν πρὸς τοὺς κανόνες 14 καὶ 15 τῆς ἐν "ἐγκαίνιοις συνόδου" στὴν Ἀντιόχεια (341), βλ. ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ ΠΑΥΛΟΣ, *Ἱστορικὴ εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Στοκχόλμη 1990, 386-388.

21. βλ. SCHATZ KL., ὅπ. παρ., 41-43.

22. βλ. SCHATZ KL., ὅπ. παρ., 44-45.

23. CSEL 44, 701-703.

24. SCHWARTZ E., ACO I, 1,3,60: «Πέτρος ὁ ἕξαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων... ἕως τοῦ νῦν καὶ αἰεὶ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ διαδόχοις καὶ ζῆ καὶ δικάζει».

25. ACO II, 3,1, σελ. 40.

πρὸς τὸν Φλαβιανὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἔτσι ὥστε ὁ Πέτρος διὰ τοῦ Λέοντα νὰ δίδει ἐκ νέου τὴ μαρτυρία του γιὰ τὸν Ἰησοῦ, ὡς Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀληθινὸ ἄνθρωπο²⁶, ὁ ἐπίσκοπος πὺν ἦταν βράχος ὀρθῆς πίστεως καὶ καταφύγιο ἀληθείας σὲ περιόδους κρίσης, καταφεύγει ἐπὶ πάπα Νικολάου στὶς ψευδοϊσιδώρειες διατάξεις πὺν συντάχθηκαν περὶ τὸ 850 στὴ Reims, στὸ Βασίλειο τοῦ Καρλομάγνου, στὸ περιβάλλον τῶν ἐξαρτώμενων ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Hincmar ἐπισκόπων²⁷. Σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο αὐτὸ ὁ κάθε ἐπίσκοπος, ὅταν ἦταν κατηγορούμενος ἐδικαιοῦτο νὰ προσφεύγει στὴ Ρώμη σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς δίκης του καὶ ὄχι μόνον μετὰ ἀπὸ καταδικαστικὴ ἀπόφαση, ὅπως προέβλεπε ἡ σύνοδος τῆς Σαρδικῆς. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ Ρώμη μποροῦσε νὰ προβαίνει σὲ μία ἐκ νέου ἐξέταση τῆς ὑπόθεσης καὶ δὲν ἐνεργοποιοῦσε ἀπλὰ μιὰ νέα συνοδικὴ διαδικασίᾳ. Ὅλες οἱ *causae majores*, ἔκφραση πὺν εἶχε χρησιμοποιήσει ἀρχικὰ ὁ Ἰννοκέντιος Α' στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Ρουέννης Βικτρίκιος²⁸ (401) καὶ θὰ χρησιμοποιήσει ἐκ νέου ὁ Γρηγόριος Γ' τὸν δωδέκατο αἰῶνα²⁹ ἀποτελοῦν ἀρμοδιότητα τοῦ πάπα. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ, οἱ ψευδοϊσιδώρειες διατάξεις ὀρίζουν ὅτι ὅλες οἱ οἰκουμενικὲς καὶ ἐπαρχιακὲς σύνοδοι ἀντλοῦν τὴν ἐξουσία τους ἀπὸ τὴν ἔγκριση τῆς ἀποστολικῆς ἔδρας, ἡ μόνη πὺν δικαιωματικὰ διαθέτει δικὴ τῆς ἐξουσία³⁰. Οὐσιαστικὰ ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἀξιώσεις τοῦ πάπα Γελασίου³¹ (492-496) πὺν προβλήθηκαν κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Ἀκακιανοῦ Σχίσματος: Ἡ καθέδρα τοῦ Πέτρου πὺν διαθέτει τὸ πλήρωμα τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας κρίνει τελεσιδικῶς καὶ ἀνεκκλήτως ὅλες τὶς ὑποθέσεις. Ὁ παπικὸς θρόνος δὲν ὑπόκειται στὴν κρίση οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀφοῦ καὶ οἱ τελευταῖες χρειάζονται τὴν κύρωση τοῦ παπικοῦ θρόνου, γιὰ νὰ ἔχουν ἰσχύ. Ὁ παπικὸς θρόνος κρίνει τοὺς πάντες, δὲν κρίνεται ὅμως ἀπὸ κανένα: *Prima sedes a nemine iudicatur*. Ἡ, ὅπως εἶχε εἶπει ὁ Ἰ. Αὐγουστίνος σὲ ἄλλη συγκυρία: *Roma locuta, causa finita*³².

26. ACO II, 1, II, σελ. 81.

27. Βλ. SCHATZ KL., ὄπ. παρ., 91: «...Mit den "Pseudo-Isidorischen Dekretalen" bezeichnet man eine Kirchenrechtssammlung, welche ein Isidorus Mercator zusammengestellt haben will ... Um ihren Hintergrund zu verstehen ist auf die Entwicklung der altkirchlichen Metropolitanverfassung einzugehen».

28. Βλ. SCHATZ KL., ὄπ. παρ., 40.

29. Βλ. SCHATZ KL., ὄπ. παρ., 40.

30. Kl. Schatz, ὄπ. παρ., 93: «Alle Konzilien und Synoden empfangen Rechtskraft durch ihre Bestätigung vom Apostolischen Stuhl».

31. SCHWARTZ E., ACO, IV, 13. PL 59,63; 59,28; 59,65.

32. PL 59,28B: «ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commere»

Με τέτοιες αντιλήψεις πού ο φιλόδοξος πάπας Νικόλαος επιζητούσε να επιβάλλει, ήταν φυσικό να προκαλέσει την αντίσταση του Φωτίου. Ο πατριάρχης Φώτιος και ο πάπας Νικόλαος ακόμα και μέσα στην περίοδο της κοινής παραδόσεως της α΄ χιλιετίας εμφανίζονται να εκπροσωπούν διαφορετικές μεταξύ τους Έκκλησιολογίες.

Κατηγορήθηκε από τον πάπα Νικόλαο ότι ανήλθε αντικανονικά στον πατριαρχικό θρόνο με την «άθρόον» χειροτονία του στους τρεις βαθμούς της ιερωσύνης. Στην απολογητική του επιστολή³³ στο Νικόλαο τον Αύγουστο - Σεπτέμβρη του 861 θα μνηστεί της λαμπρής του σταδιοδρομίας στην αυτοκρατορική αὐλή και της υπηρεσίας του ως καθηγητοῦ στο πανδιδακτήριο της Μαγναύρας, θέσεις πού του είχαν προσδώσει κῦρος και ἀναγνώριση, ὥστε να μὴ χρειάζεται την ἄνοδο στον πατριαρχικό θρόνο για να τὰ ἀποκτήσει³⁴. Καταδεικνύει διάθεση εἰρήνης και καταλλαγῆς για τὴ διατήρηση τῆς ἐνότητος, ἐνῶ θὰ ἀκολουθήσει ἡ σύγκλιση τῆς Πρωτοδευτέρας συνόδου (861) για να ἐπουλωθοῦν τελείως οἱ πληγές τῆς εἰκονομαχίας³⁵.

Τὸ 732 ὁ Λέων Γ΄ Ἰσαυρος δὲν εἶχε ἀφαιρέσει μόνο τὸ Ἀνατολικὸ Ἰλλυρικό, τὴ Σικελία και τὴν Καλαβρία ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τῆς Ρώμης και τὰ ὑπήγαγε στὴ δικαιοδοσία τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ἰ. Φώτιο τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα συνήθως ἀκολουθοῦν τὴν ἐξέλιξη τῶν πολιτικῶν πραγμάτων³⁶, ἀλλὰ κατέστρεψε τὴ γέφυρα ἐπικοινωνίας μεταξύ τους,

judicium, nec de eius unquam praeceperunt iudicio judicari, sententiamque illius constituerint non oportere dissolvi, cuius potius decreta soquenda mandarunt». (Gelasii Papae ad faustum Augustum fungentem legationis officio Constantinopli) καὶ PL 38,734: «Jam enim de hac causa duo concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam: inde etiam rescripta venerunt. Causa finita est: utinam aliquando finiatur error». (S. AUGUSTINI EPISCOPI, *Sermo CXXXI*, Caput X. Ἀφορὰ τὶς ἀποφάσεις τῆς Ρώμης ἐναντίον τοῦ Πελαγיאνοῦ).

33. GRUMEL V., *Les regestes des actes du Patriarchat de Constantinople*, Paris 1989, N. 472.

34. PG 102, 596 B: «βίαν γὰρ ὑπέστημεν, καὶ ἡλικίην Θεός, ᾧ πάντα και τὰ κρύφια πεφανέρωται, αὐτὸς συνεπίσταται. Συνεσχέθημεν ἄκοντες, κακούργοις ἴσα καθείχθημεν, ἐτηρούμεθα φυλασσόμενοι, ἐψηφίσθημεν ἀνανεύοντες, ἐχειροτονήθημεν κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, κοπτόμενοι, ἴσασι ταῦτα πάντες· οὐδὲ γὰρ ἐν γωνία ἐγένετο, και τὸ μέγεθος τῆς ἐπήρειας τὴν ἱστορίαν εἰς πάντα ἐξήνεγκεν».

35. Τὴ σύγκλιση τῆς συνόδου εἶχε ζητήσει με ἐπιστολὴ του στον πάπα Νικόλαο ὁ αυτοκράτορας Μιχαὴλ Γ΄. DÖLGER F., *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453*, München - Berlin 1924-1960, 457.

36. PG 102, 613 C: «...τὰ ἐκκλησιαστικὰ, και μάλιστα γε τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατεῖαις τε και διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν...».

συντελώντας στην μεταξύ τους αποξένωση και άλλοτριωση και διευκολύνοντας τη δημιουργία δύο διαφορετικῶν πολιτιστικῶν και ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων. Ἦταν φυσικὸ οἱ πάπες μέσα σ' αὐτὴ τὴ συγκυρία νὰ ἀναζητήσουν ἐρείσματα στὴ Δύση. Ἡ κυριαρχία τῶν Φράγκων στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη εὐνόησε τὴν ἔνταξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργάνωσης στὸ φραγκικὸ σύστημα μὲ τὴ σταδιακὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν κανονικὴ βάση τῆς ἐνοριακῆς, τῆς ἐπισκοπικῆς καὶ τῆς μητροπολιτικῆς διοργάνωσης. Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ ἐπέφερε τὴν ἐξαφάνιση τῆς ἀρχαίας ἀντίληψης τῆς καθολικότητας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας πὸν ἐκφράζεται συνοδικά³⁷. Ἡ φραγκικὴ Ἐκκλησία εἶχε ἐπικεφαλῆς τὸ βασιλιά. Ὑπὸ τὴ βασιλικὴ διεύθυνση τελοῦσαν καὶ οἱ τοπικὲς σύνοδοι πὸν προσέλαβαν τὴ μορφὴ αὐτοκρατορικῶν συνάξεων, τῶν ὁποίων οἱ ἀποφάσεις δημοσιεύονταν ὑπὸ τὴ μορφὴ βασιλικῆ ἢ αὐτοκρατορικῆ διατάγματος³⁸.

Ἀποτελοῦσε καὶ ἀποτελεῖ βασικὴ ἀντίληψη τῆς Ἀνατολῆς, ἤδη ἀπὸ τὸν Ἅγ. Ἰγνάτιο³⁹, ὅτι ἡ Ἐκκλησία στὴν εὐχαριστιακὴ σὺνάξη τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀποκαλύπτεται ὡς καθολικὴ, ὡς τὸ πλῆρες σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία ἀποβαίνει στὴν ἱστορία συγκεκριμένη μορφὴ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, αὐτὴ εἶναι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία σύμφωνα μὲ τὴ Μαρτυρίου Πολυκάρπου ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖ «παροιανίαν» τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας⁴⁰. Ὡς παρουσία ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία δὲν συνιστᾷ τμῆμα τῆς Καθολικῆς, ἀλλὰ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον «σύνολος ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐνδημοῖ», ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας⁴¹. Εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνο μὲ τὴν ἀρχαία παράδοση ὅτι κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία εὐρισκόμενη σὲ κοινωνία μὲ τὶς ἄλλες τοπικὲς Ἐκκλησίες ἀποτελεῖ φανέρωση τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, ὅπως εὐστοχα ἐπισημαίνει τελευταῖα καὶ τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας (2007)⁴² καὶ προηγούμενα τὸ κείμενο τοῦ Μονάχου⁴³ (1982). Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ καθολικότητα κάθε τοπικῆς Ἐκκλη-

37. KALLIS AN., *Photios. Ein Anwalt der Einheit in Vielfalt*, Münster 2003, 6.

38. ΦΕΙΔΑΣ ΒΛ., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Β'*, 1994, 158.

39. Βλ. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ Ι., *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ θεῖα εὐχαριστία καὶ τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, Ἀθῆναι 1990, 106-107.

40. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ Ι., *ὄπ. παρ.*, 107.

41. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ Ι., *ὄπ. παρ.*, 107.

42. Κεῖμενο Ραβέννας, § 22. «...ἡ Ἐκκλησία ἀποκαλύπτεται ὡς καθολικὴ ἐν τῇ συνάξει τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας...» Βλ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., *ὄπ. παρ.*, 282.

43. Βλ. *Ἐπίσκεψις* 277 (15.7/1.8.1982) 15: «Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς Ἐκκλησία τοπικὴ».

σίας νοείται ὡς διαχρονική κοινωνία μὲ τὴ μία Ἐκκλησία σὲ κάθε τόπο. Λογική συνέπεια αὐτῶν τῶν ἐκκλησιολογικῶν θεωρήσεων εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς αὐτονομίας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ παρεπόμενα δυνατὴ ἡ ποικιλία τῶν ἐκφραστικῶν μορφῶν τῆς μιᾶς καὶ ἐνιαίας πίστεως τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν πού συνδέονται μὲ τὸ σύνδεσμο καὶ τὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης.

Ἀπέναντι σ' αὐτὲς τὶς ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις ἴστανται πολιτικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἐξελίξεις στὴ Δύση κατὰ τὸν 9ο αἰώνα, πού δὲν ἀφήνουν ἀδιάφορη τὴ θεολογικὴ σκέψη καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, πού ἤδη εἶχε ἀρχίσει νὰ πορεύεται τὸ δικό της δρόμο. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ πολλῶν καὶ διαφορετικῶν παραγόντων ἐπιζητεῖται ἡ ἐνότητα στὴν ταυτότητα τῆς ἔκφρασης τῆς ἐνιαίας πίστεως. Αὐτὴ ἡ θεώρηση λειτουργεῖ ὡς χωνευτήριο στὸ ὁποῖο οἱ ἰδιαίτερες παραδόσεις ἀπορροφῶνται καὶ διαλύονται μέσα σὲ ἓνα ἐνιαῖο σύστημα καὶ αὐτὸ δὲν ἰσχύει μόνο γιὰ θεολογικὲς καὶ ποιμαντικὲς θεωρήσεις, ἀλλὰ ἀφορᾷ ὁλόκληρη τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ κυρίως τὴ δομὴ καὶ τὴν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας⁴⁴. Ὡς Ἐκκλησία δὲν κατανοεῖ κανεὶς ἐν πρώτοις τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ τὴν παγκόσμια Ἐκκλησία, πού ἔχει κατ' ἀνάγκη ἓνα κέντρο ἀναφορᾶς, τὴ Ρώμη, τῆς ὁποίας ὁ ἐπίσκοπος θεωρήθηκε ὡς ὁ ἀποκλειστικὸς διάδοχος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Ἡ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ὅλης, δηλ. τῆς παγκόσμιας Ἐκκλησίας⁴⁵.

Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ θεωρήσει κανεὶς ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἤδη τῆς διαμάχης μεταξὺ τοῦ Ἱ. Φωτίου καὶ Νικολάου, ἀνταγωνίζονται –μεταξὺ τῶν ἄλλων– ἡ ἰσοπεδωτικὴ θεώρηση τῆς παπικῆς αὐθεντίας μὲ τὴ δυνατότητα συνύπαρξης διαφορετικῶν τοπικῶν παραδόσεων καὶ ἐθίμων. Ὁ πάπας Νικόλαος ἀμφισβήτησε τὴν κανονικότητα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φωτίου βάσει κανόνα πού δὲν εἶχε γίνῃ δεκτὸς καὶ δὲν εἶχε ἐφαρμογὴ στὴν Ἀνατολή, παρότι ἡ Σύνοδος τοῦ Τρούλλου (691) πού εἶχε στὸ 2ο κανόνα τῆς ἀναγνωρίσει τοὺς κανόνες τῆς Σαρδικῆς, κανόνες ἄλλων τοπικῶν συνόδων καὶ ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, εἶχε προηγηθῇ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ Ἱ. Φώτιος στὴν ἐθιμικὴ πρακτικὴ ἐρειδόμενος ἀποκρούει τὴν ἀντικανονικότητα τῆς ἐκλογῆς του⁴⁶. Πρόκειται γιὰ δύο διαφορετικὲς ρυθ-

44. Βλ. KALLIS AN., *ὄπ. παρ.*, 7.

45. Βλ. KALLIS AN., *ὄπ. παρ.*, 7: Die Ortskirche ist ein Teil des Ganzen der katholischen, d.h. der universalen Kirche, in der auch die Fülle der Wahrheiten existiert.

46. Ἡ ἐπιχειρηματολογία κατὰ τῆς ἀντικανονικότητας τῆς χειροτονίας τοῦ Ἱ. Φωτίου θὰ

μίσεις, δύο διαφορετικὲς παραδόσεις, πού σὲ διαφορετικὰ μέρη μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ οἱ δύο ἰσχυρές, ὥστε νὰ συνυπάρχουν παράλληλα, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῶν δὲ θίγεται ἡ δογματικὴ παράδοση, ἡ κοινὴ πίστις. «Ποῖοι δὲ κανόνες ὧν ἡ παράβασις, οὗς καὶ μέχρι σήμερον ἐν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίᾳ οὐ παρείληφεν; Ἐκείνων λέγεται παράβασις, ὧν ἡ φυλακὴ παραδέδοται», γράφει ὁ Φώτιος στὸν «ἀπολογητικόν» του στὸν πάπα Νικόλαο. Ὅμοιες μὲ τὴν περίπτωσή του ἦταν οἱ περιπτώσεις τοῦ πρὸ αὐτοῦ Πατριαρχῶν, Νικηφόρου καὶ Ταρρασίου: «Ἐκ λαϊκῶν γὰρ καὶ οὗτοι προήχθησαν». Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ αἰτία μομφῆς: Ὑπάρχουν κοινοὶ κανόνες, ἐπιχειρηματολογεῖ περαιτέρω ὁ ἱ. Φώτιος, πού ὅλοι θὰ πρέπει νὰ τηροῦν, κυρίως ἐκείνους πού ἀφοροῦν τὴν πίστι. Τὸ νὰ ἀποκλίνει κανεὶς ἀπὸ τέτοιους κανόνες εἶναι θανάσιμη ἁμαρτία. Ἄλλοι ὅμως κανόνες εἶναι μερικοὶ καὶ εἰδικοί. Ἀφοροῦν μόνον ἐκείνους στοὺς ὁποίους δόθηκαν νὰ τοὺς τηροῦν. Σὲ ὅσους ὅμως δὲν ἔχουν δοθεῖ, ἡ μὴ τήρησή τους δὲν ἀποτελεῖ αἰτία μομφῆς⁴⁷.

Ἡ διάκριση ἀνάμεσα σὲ παράδοση καὶ παραδόσεις, ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὴν ἱερὰ παράδοση καὶ σὲ ποικίλες ἄλλες ἐκκλησιαστικὲς παραδόσεις, ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὴν οὐσία πού εἶναι καὶ παραμένει ἀναλλοίωτη καὶ στὴν πολλαπλὴ ἔκφρασή της στὴν πράξι καθιστᾷ δυνατὸ τὸ σύνδεσμο μεταξὺ ἐνότητας καὶ ποικιλίας.

Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας, τῆς ἐνότητας δηλ. τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων, διαμορφώνεται μὲ τὴν ἀναγνώριση τῆς ὑπερμητροπολιτικῆς δικαιοδοσίας στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ δὴ στὶς διοικήσεις Πόντου, Ἀσίας καὶ Θράκης πρὶν ἀπὸ καὶ μὲ τὸν 28ο κανόνα τῆς Δ΄

ἀλλάξει κατὰ τὴν γ' συνεδρία τῆς συνόδου τῶν ἐτῶν 879/80. Ἐκεῖ ὁ Καισαρείας Προκόπιος καὶ ὁ Χαλκηδόνος Ζαχαρίας θὰ ὑποστηρίξουν ὅτι ὁ κανόνας κωλύει τὴν χειροτονία ὠρισμένων μόνο προσώπων, «τούτέστιν τὸν ἀπὸ ἀγορᾶς πλούσιον καὶ τὸν ἀπὸ ἀγορᾶς σχολαστικόν». Ἐὰν λαϊκός «ἢ ἱκανὸς τῆς οἰκείας ἀρετῆς παρεσχηκῶς καὶ τὸν τρόπον ἔχει δοκιμασθέντα, ὁ κανὼν τὸν τοιοῦτον οὐ κωλύει». (Mansi 17, 456D-457A). Ὁ Χαλκηδόνος Ζαχαρίας ἐπισημαίνει περαιτέρω ὅτι «ἐν αὐτῇ τῇ τῶν Ρωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐκ λαϊκῶν τινες εἰς ἀρχιερατικὸν θρόνον κατέστησαν». Καὶ τοῦτο ἀσφαλῶς συνέβη, διότι «τὸ ἔθος αὐτὸ ἱκανόν ἐστι νικᾶν τὸν κανόνα», ἐνῶ «τὸ ἔθος πολλάκις νικᾷ τὸ ἔθος» (Mansi 17,457DE).

47. PG 102, 600D, 601D. PG 102, 601D - 604A: «Εἰ δ' ὅτι κανόνας οὗς οὐκ ἤδεισαν οὐκ ἐφύλαξαν, οὐδεὶς ἂν δίκαια ποιῶν ἐπιμέμφοιτο... Πολλοὶ κανόνες ἄλλοις μὲν παραδέδονται, ἑτέροις δὲ οὐδὲ γινώσκοι. Ὁ παραλαβὼν καὶ ἀθετῶν, δίχης ἄξιος· ὁ δὲ μὴδ' ἐγνωκῶς, ἢ μὴ παραδεξάμενος, πῶς ὑπεύθυνος;»

Οικουμενικῆς Συνόδου στή Χαλκηδόνα. Τὸ θεμέλιο τῆς Πενταρχίας, ὅπως εὐστοχα ἐπισημαίνει ὁ καθηγητῆς Βλ. Φειδᾶς, δὲν ἦταν πολιτικῆς ἀλλὰ ἀποστολικῆς φύσεως⁴⁸. Ἡ Κωνσταντινούπολη προβάλλει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἀποστολική τῆς προέλευση, κάτι ποὺ ἀμφισβητοῦσε ὁ πάπας Νικόλαος⁴⁹. Ἡ Ἰωάννεια παράδοση, ἐξαιτίας τῆς ἰδρυσης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου ποὺ ὑπήχθη στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν Ἰωάννη ἔδωσε τὴ θέση τῆς στῆν παράδοση τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέα, ἀδελφοῦ τοῦ Πέτρου καὶ ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁵⁰. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι οἱ δύο παραδόσεις εἶναι γνωστὲς κατὰ τὸν 9ο αἰώνα καὶ οἱ πατριάρχες Ἰγνάτιος καὶ Φώτιος ἀνάγονται σ' αὐτές⁵¹. Τὸ πλεόν σημαντικὸ ὅμως εἶναι ὅτι ἡ ἀποστολικότητα καὶ τὰ διὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἀναγνωρισθέντα σὲ συγκεκριμένους θρόνους πρεσβεῖα τιμῆς δὲν ἀπέκτησαν στῆν Ἀνατολή τὴ σημασία ἐνὸς διοικητικοῦ κριτηρίου, συνδεδεμένου μὲ τὴν ὑπέριστατη προνομιακὴ ἐξουσία, ὅπως αὐτὸ συνέβη στῆ Δύση.

Ἐντὸς τῆς Πενταρχίας ἡ Ρώμη κατέχει ὀπωσδήποτε τὴν προκαθεδρία. Ὅταν ὅμως τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν εἶναι ἀπλῶς πρώτη μεταξὺ ἴσων, πρώτη στῆ σειρὰ τῶν πέντε, ἢ ἐὰν χαιρεῖ μιᾶς ποιοτικὰ διαφοροτικῆς καὶ ἐξαιρετικῆς ἐξουσίας, ἢ νηφάλια ἀπάντηση ποὺ δίδεται ἀκόμα καὶ ἀπὸ Ρωμαιοκαθολικοὺς ἱστορικοὺς εἶναι ὅτι ἡ σχέση μεταξὺ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἔχει τὸ χαρακτῆρα ἰσότητος παρὰ ἐξάρτησης⁵². Ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης

48. ΦΕΙΔΑΣ ΒΛ., “Ἰουστινιανὸς καὶ Πενταρχία”, *Πόνημα εὐγνώμον ἐπὶ τῇ 40ετηρίδι συγγραφικῆς δράσεως καὶ τῇ 35ετηρίδι καθηγεσίας τοῦ καθηγητοῦ Βασιλείου Μ. Βέλλα*, Ἀθήνα 1968, 16: «...ἡ ἰδέα τῆς ἐκκλησιαστικῆς Πενταρχίας, διαμορφωθεῖσα ὀριστικῶς διὰ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου περιεβλήθη, ἰδίᾳ διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ διὰ τοῦ πολιτειακοῦ κύρους».

49. Βλ. de VRIES W., “Die Entstehung der Patriarchate des Ostens und ihr Verhältnis zur päpstlichen Gewalt. Ein Beitrag zur Frage nach dem Verhältnis von Episcopat und Primat”, *SCHOLASTIK* 37 (1962), 354: «Noch Nikolaus I. erklärt in seiner Instruktion für die Bulgaren (vom Jahre 866), der Bischof von Konstantinopel sei nur durch die Gunst der Kaiser und nicht echter Gründe wegen Patriarch genannt worden (favore principum potius quam ratione patriarcha... appellatus est); denn er habe weder apostolischen Ursprung aufzuweisen, noch könne er sich auf das Konzil von Nicäa berufen».

50. SCHATZ KL., ὅπ. παρ., 68.

51. ΦΕΙΔΑΣ ΒΛ., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, ὅπ. παρ., 842-843.

52. SCHATZ KL., ὅπ. παρ., 68: «Zwischen dem römischen Bischof und den anderen Patriarchaten herrscht eher die Beziehung der Gleichheit als der Unterordnung».

εἶναι βεβαίως ὁ πρῶτος, ἐν τούτοις ὅμως εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πέντε καὶ ὄχι ἡ κεφαλὴ τους. Ὁ πάπας δὲν ἀποκαλεῖται ποτὲ σὲ ἱστορικὲς πηγὲς τῆς Ἀνατολῆς ὡς *caput, fons, origo* καὶ *cardo*, ὅπως αὐτὸ συμβαίνει στὴ Δύση⁵³. Ἡ ὅλη δι-εξαγωγή τῆς διαδικασίας ὄχι μόνο στὴν ἐπὶ Φωτίου σύνοδο τοῦ 879-80 καὶ στὴν ἐπὶ Ἰγνατίου σύνοδο τοῦ 869/70 ἀποδεικνύουν ἀδιαμφισβήτητα τὰ ἀνωτέρω.

Ἡ δέσμευση ἀπὸ τίς κοινὲς συνοδικὲς ἀποφάσεις προϋποθέτει τὴν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀλληλεγγύη, ἐνῶ ταυτόχρονα διασφαλίζεται ὁ χώρος τῆς αὐτονομίας ἐκάστης, ἐὰν διὰ τῶν μεμονωμένων ἀποφάσεων δὲ θίγεται ἡ κοινὴ πίστη. Ἐκφραση αὐτῆς τῆς ἀλληλεγγύης ἀποτελεῖ ἡ παράκληση τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Πάπα στὴν ἐπιστολή του πρὸς αὐτὸν νὰ μὴ δέχεται κληρικούς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη χωρὶς συστατικὸ γράμμα, γιατί αὐτὸ δυσχεραίνει τίς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἐκφραση ἀλληλεγγύης καὶ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ ἀποτελεῖ ὁ 1ος κανὼν τῆς ἐπὶ Φωτίου συνόδου τοῦ 879/80 διὰ τοῦ ὁποῦ «οὓς μέντοι Φώτιος ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης κληρικούς ἢ λαϊκούς ἢ τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ τάγματος ἐν οἰαδήποτε παροικία ὑπὸ ἀφορισμὸν ἢ καθάρεισιν ἢ ἀναθεματισμὸν ποιήσει, ἵνα ἔχη αὐτούς καὶ ὁ ἀγιώτατος πάπας Ἰωάννης καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἀγία τοῦ Θεοῦ Ῥωμαίων ἐκκλησία ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι⁵⁴...».

Ὁ πυρήνας τῆς ἀντίληψης γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως μέσα στὴν ποικιλία τῶν ἐκφραστικῶν τῆς μορφῶν δὲν ἀποτελεῖ ἀνακάλυψη στὴν ὑπερασπιστικὴ γραμμὴ τοῦ Φωτίου, ἀλλὰ ἡ παλαιά, κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση, πὸν στὸν χώρο τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἔσβησε ποτέ. Ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους Ἀνατολὴ καὶ Δύση προσβλέπουν στὴν ἐνότητα διὰ τῆς κοινότητος τῆς πίστεως, ἐνῶ παράλληλα ἡ ἀρχὴ τοῦ σεβασμοῦ τῶν πολιτιστικῶν ἰδιαιτεροτήτων κάθε ἔθνους καὶ κάθε λαοῦ εἶναι ἀπόλυτα ἰσχυρή. Κλασσικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς ἀρχαίας συνείδησης καὶ ἀντίληψης ἀποτελεῖ τὸ ἐπὶ Ἱ. Φωτίου ἱεραποστολικὸ ἔργο τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀδελφῶν Ἀγ. Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, πὸν κήρυξαν τὸ εὐαγγέλιο στὸν κόσμον τῶν Σλάβων, παρὰ τοὺς παπικούς ἰσχυρισμούς γιὰ εἰσπήδηση στὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου τῆς Δύσεως⁵⁵, σεβόμενοι καὶ

53. M.M. GARIO-GUEMBE, *Gemeinschaft der Heiligen...*, 244: «Diese Terminologie ist dem Osten einfach fremd, und in ihr sieht er die Gefahr, dass die Autonomie der lokalen Kirchen nicht respektiert wird».

54. Mansi 17, 497D.

55. ΦΕΙΔΑΣ ΒΛ., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Β'*, 50-51: «Ὡστόσο ὁ πατριάρχης Φώτιος ἀντὶ ἐπισκόπου ἀπέστειλε τοὺς δύο θεσσαλονικεῖς ἀδελφούς γιὰ νὰ μὴν προσκρούσῃ στὰ καθιερωμένα δικαιοδοσιακὰ προνόμια τοῦ παπικοῦ θρόνου στὴ Δύση».

ἀξιοποιώντας μάλιστα τὰ τότε πολιτιστικά δεδομένα. Ἡ οἰκουμενικὴ ἀποστολὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν μποροῦσε νὰ συμβιβασθεῖ μὲ τὴν παπικὴ θεωρία τῶν τριῶν ἱερῶν γλωσσῶν⁵⁶ (λατινικῆς, ἑλληνικῆς καὶ ἑβραϊκῆς).

Εἶναι βεβαίως γνωστὸ ὅτι ἡ προαναφερθεῖσα σύνοδος τῶν ἐτῶν 869/70, ἡ σύνοδος ποὺ καθήρесе τὸν Ἱ. Φώτιο καὶ ἀναγνώρισε τὸν Ἰγνάτιο ὡς Πατριάρχην, εἶναι μία σύνοδος ἢ συμμετοχὴ στὴν ὁποία προϋπέθετε τὴν ὑπογραφή τοῦ *Libelli Satisfactionis* ποὺ δὲν περιεῖχε τίποτα ἄλλο παρὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Παπικοῦ Πρωτείου ποὺ προέβαλε ὁ πάπας Νικόλαος, κατὰ βάση ἐπανάληψη τοῦ Λιβέλλου τοῦ πάπα Ὁρμίσδα, ὅπου ἡ Ρώμη ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ ὑπέριστα ἄρχὴ διασφάλισης τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καὶ ὀρθοδοξίας. Ἀκόμα ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ σύνοδος ὅπου ὑπεγράφη ὁ *Libellus satisfactionis*⁵⁷, ποὺ ἐτέθη μάλιστα στὸ μέσον τῆς συνόδου ἐπὶ τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ τῶν Εὐαγγελίων, καταλήγει στὴν πορεία τῆς διαδικασίας τῆς νὰ ἀποτελεῖ θρίαμβο τῆς Ἐκκλησιολογίας τοῦ Ἱ. Φωτίου ποὺ στὴ θέση τῶν περὶ πρωτείου παπικῶν ἀξιώσεων προβάλλει τὴν Πενταρχίαν⁵⁸. Ἡ ὑπόθεση τοῦ Ἱ. Φωτίου προσάγεται ἐκ νέου πρὸς κρίση καὶ δὲ γίνεται ἀπὸ τὴ σύνοδο δεκτὸ τὸ αἴτημα τῶν παπικῶν ἀπεσταλμένων νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἀσυζητητὴ ἢ προγενέστερη καταδίκη τοῦ Ἱ. Φωτίου στὴ Ρώμη⁵⁹. Ἡ παρουσία τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἄλλων Πατριαρχείων στὴ σύνοδο θεωρεῖται ἀπαραίτητη, ἐνῶ κατὰ τὴ σ' συνεδρία, παρουσία τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ καταδίκη τοῦ Φωτίου θεμελιούται στὴν καταδίκη τῶν πέντε Πατριαρχείων⁶⁰. Ὁ λόγος τοῦ Μητροφάνη Σμύρνης ποὺ ἀνοίξε τὴ συνεδρία ἀποτελεῖ ὕμνο στὸ θεσμὸ τῆς Πενταρχίας⁶¹.

56. ΦΕΙΔΑΣ ΒΛ., π. παρ., 51. GROTZ H., *Erbe wider Willen. Hadrian II. (867-872) und seine Zeit*, Wien-Köln-Graz 1970, 163: «Die Anhänger der Dreisprachentheorie behaupteten weiter, daß nur jene drei Sprachen als sakral gelten dürften, die für die Kreuzesinschrift verwendet worden seien.

57. Βλ. ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ Κ., ὅπ. παρ., 175-180.

58. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παρατήρηση τοῦ DVORNIK FR., *Byzanz und der römische Primat...*, 117: «Ganz besonders wurde die Idee der Pentarchie auf dem ignatianischen Konzil von 869-870 entwickelt».

59. Mansi 16 341E: «ταῦτα εἶδετε ἀδελφοί, καὶ ἠκούσατε τὰ ἐκ πολλοῦ χρόνου λαληθέντα περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως... καὶ ἡμεῖς οὐ κρίσιν πρόσφατον κρίνομεν, ἀλλὰ τὴν πάλαι κριθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀγιωτάτου πάπα Νικολάου, καὶ τοῦ μὲν αὐτοῦ Ἀδριανοῦ, καὶ οὐ δυνάμεθα παρσαλεύειν ταύτην».

60. Mansi 16, 349C: «τὸ δὲ ὑμέτερον παρὰπτωμα πᾶσαι αἱ κεφαλαὶ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας ἀνιάτων καταλελοίπασιν. Πάντες γὰρ οἱ ἀρχιποίμενες συμφώνως ὑμᾶς κατακρίνουσιν».

61. Mansi 16, 344E-345A: «Ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ὁ μόνος ἀπειροδύναμος Κύριος καὶ

Τὴν ἀξία τοῦ θεσμοῦ τῆς πενταρχίας ἐξῆρε καὶ ὁ προεδρεύσας τῆς συνόδου ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα πατριίκιος Βαάνης⁶²: Ὁ Θεὸς θεμελίωσε καὶ ἐστήριξε τὴν Ἐκκλησία του στὰ πέντε Πατριαρχεῖα ποὺ εἶναι οἱ κεφαλὲς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς εἶπε γιὰ τὴν Ἐκκλησία ὅτι «καὶ πῦλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς» (Ματθ. 16,18). Αὐτό, κατὰ τὸ Βαάνη, σημαίνει ὅτι, ἐὰν λείψουν τὰ δύο ἀπὸ αὐτά, θὰ παραμείνουν τὰ ἄλλα τρία. Ἐὰν λείψουν τὰ τρία, παραμένουν τὰ ἄλλα δύο. Ἐὰν δὲ συμβεῖ τὸ κακὸ ἀπὸ τὰ πέντε νὰ λείψουν τὰ τέσσερα, τότε θὰ παραμείνει ἓνα τελευταῖο σὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὡς κεφαλῆς ὄλων ποὺ ἐνώνει τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Στὸ σύγχρονο διάλογο μὲ τὴν ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς παραγωγικὸ εὐέλπι καρπὸ τῶν συγκλήσεων ὅτι σὸ κοινὸ κείμενο ποὺ ἐνεκρίθη ἀπὸ τὴ μικτὴ θεολογικὴ ἐπιτροπὴ σὸ Νέο Βάλαμο τῆς Φιλανδίας κατὰ τὴν ε' γενικὴ συνέλευση (1988) διακηρύσσεται ἡ πενταρχία τῶν πατριαρχείων ὡς ἀρχαῖος καὶ κανονικὰ καθιερωμένος ἐκκλησιαστικὸς θεσμός, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ρώμης θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος τῆ τάξει πατριάρχης τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας, ἐνῶ στὴν καταληκτικὴ παράγραφο τοῦ κειμένου, πρὶν ἀπὸ 22 χρόνια, οἱ δύο πλευρὲς ἐπισημαίνουν ὅτι ἡ ἐξέταση τοῦ θέματος τοῦ Πρωτείου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, ἐντὸς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, θὰ συζητηθεῖ προσεχῶς⁶³.

Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συζήτησης, ὅποτε αὐτὴ ἤθελε καταλήξει σὲ κοινὴ συμφωνία, δὲν μπορεῖ ἀσφαλῶς ποτε νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐκθέτει ὁ Ἀναστάσιος ὁ Βιβλιοθηκάριος στὴν εἰσαγωγὴ του στὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ 869/870: Ὁ Χριστὸς ἔδωσε σὸ σῶμα του, δηλ. στὴν Ἐκκλησία, τόσα Πατριαρχεῖα, ὅσες

Θεὸς ἡμῶν... ἔθετο κἂν τῷ στερεώματι τῆς ἐκκλησίας, οἷον τινὰς μεγάλους φωστῆρας τὰς εὐθείας πατριαρχικὰς κεφαλὰς εἰς φαῦσιν πάσης τῆς γῆς, ὥστε ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, καὶ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, τουτέστιν ἀναμέσον τῶν πραττόντων τὰ ἔργα τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους. Τούτους οὖν τοὺς μεγάλους φωστῆρας, εὐσεβέστατα δέσποτα, καθάπερ ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ πολλοὺς πυρσούς, ἐν τῇ σεαυτοῦ πόλει συνήγαγες».

62. Mansi 16, 140E-141A: «Posuit Deus ecclesiam suam in quinque patriarchiis et definivit in evangelis suis, ut nunquam aliquando penitus deciderint, eo quod capita ecclesiae sint: etenim illud quod igitur: Et porte inferi non prevalebunt adversus eam; hoc denuntiat, quando duo ceciderint, currunt ad tria; cum trio ceciderint currunt ad duo; cum vero quator forte ceciderint, unum, quod permanet in omnium capite Christo Deo nostro, revocat iterum reliquum corpus ecclesiae: nunc autem toto terrarium orbe concordante non habes excusationis modum, quemadmodum olim factum est».

63. Γιὰ τὸ κείμενο τοῦ Νέου Βάλαμο, βλ. Ἐπίσκεψις 404 (1.9.1988) 9-18. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., ὅπ. παρ., 314-315.

είναι οί αισθήσεις τοῦ σώματος. Ὅλα τὰ πράγματα στήν Ἐκκλησία βαίνουν καλῶς, χωρὶς προβλήματα, ὅταν αὐτοὶ οἱ πατριαρχικοὶ θρόνοι ἔχουν τὴν ἴδια θέληση, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πού στίς λειτουργίες τοῦ σώματος δὲν λείπει τίποτα, καθ' ὅσο χρόνο οἱ πέντε αισθήσεις παραμένουν ἀκέραιες καὶ ὑγιεῖς. Ἐπειδὴ ὁμως μεταξὺ αὐτῶν ὁ ρωμαϊκὸς θρόνος ἔχει τὸ Πρωτεῖο, ἀντιπαραβάλλεται εὐλόγα μὲ τὴν αἴσθησι τῆς ὄρασης, γιατί αὐτὸς διαθέτει ὀξύτητα καὶ σχετίζεται περισσότερο μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους⁶⁴.

Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο ὅτι τόσο στοῦ κοινὸ κείμενο τοῦ Νέου Βαλάμου (§ 2) (1987), τόσο στοῦ κείμενο τῆς Ραβέννας (§24) (2007), ὅσο καὶ στοῦ προσχέδιο τῆς Κρήτης⁶⁵ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποῦ ἔγιναν οἱ συζητήσεις πέρυσι στήν Πάφο, γίνεται ἀναγωγή στοῦ 34ο κανόνα τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων: «Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν ἕκαστον ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης... Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖτω τι...». Μπορεῖ αὐτὸς ὁ κανὼν νὰ ἔχει ἰσχύ στοῦ πλαίσιο τῆς Πενταρχίας, ρυθμίζοντας τίς σχέσεις τῶν πέντε προκαθημένων μεταξύ τους; Ἡ ἀπάντησι στοῦ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι θεμελιώδης, τὸ βέβαιο ὁμως εἶναι ὅτι, ἐνῶ στήν Ἀνατολὴ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης θεωρεῖται ὡς *primus inter pares*, οἱ Δυτικοὶ τὸν τοποθετοῦν στήν κορυφὴ μιᾶς πυραμίδας καὶ τοῦ προσδίδουν ἐξουσία ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ Ἐκκλησιῶν.

Ὡς ἀπόδειξι τῆς προνομακῆς θέσης τῆς Ρώμης προσάγεται ἡ προσφυγὴ ἐξεχουσῶν καὶ διακεκριμένων προσωπικοτήτων τῆς Ἀνατολῆς στοῦ θρόνο τῆς Ρώμης μετὰ ἀπὸ καταδίκη τους, ἰδιαίτερα κατὰ τὸν δ' αἰῶνα, σὲ κρίσιμες περιστάσεις πρὸς ἀναζήτησι βοήθειας καὶ ὑποστήριξης. Χαρακτηριστικὲς οἱ περιπτώσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν δ' αἰῶνα⁶⁷, καὶ τοῦ Φλαβιανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Εὐσεβίου Δορυ-

64. Mansi, 16, 7D: «Inter quas videlicet sedes quia Romana praecellit, non immerito visui comparator: qui perfecto cunctis sensibus praeeminet, acutior illis existens, et communionem, sicut nullus eorum, cum omnibus habens».

65. Joint Coordinating Committee for the Theological Dialogue between the Roman Catholic Church and the Orthodox Church (Aghios Nicolaos, Crete, Greece, 27 September - 4 October 2008): «The role of the Bishop of Rome in the Communion of the Church in the First Millenium», § 12 (Κείμενο Ραβέννας § 24).

66. ΡΑΛΛΗΣ - ΠΟΤΛΗΣ, Β', 45.

67. PG 25, 301C: «Οὐ γὰρ μόνον οἱ περὶ Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελλον οἱ ἐπίσκοποι ἐληλύθασιν ἐνταῦθα...». PG 25, 308AB (Ἀθανασίου, Ἀπολογία κατὰ Ἀρειανῶν). PG 47, 8: «Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐ θηγεῖν δεῖ ταῦτα μόνον..., ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς κυρίους μου τιμωπάτους καὶ εὐλα-

λαίου καὶ Θεοδώρητου Κύρου μετὰ τὴν καταδίκη τους ἀπὸ τῆ ληστρική σύνοδο τῆς Ἐφέσου, τὸ 449, τὸν ε' αἰώνα⁶⁸. Πέραν τοῦ ὅτι παρόμοιες προσφυγές δὲν ἔγιναν τότε μόνο στὴ Ρώμη (ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος π.χ. δὲν ἔγραψε μόνο στὸν Ρώμης, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐπισκόπους Μεδιολάνων καὶ Ἀκουιλίας⁶⁹) καὶ παρότι κάτι ἀνάλογο δόθηκε καὶ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τοὺς κανόνες θ' καὶ ιζ' τῆς συνόδου στὴ Χαλκηδόνα⁷⁰, τὸ θεμελιώδες εἶναι ὅτι οἱ προσφεύγοντες στὴ Ρώμη δὲν τὴ θεωροῦσαν ὡς ἀνώτερη ἐξουσία μὲ τὴν αὐστηρὴ νομικὴ ἔννοια καὶ σημασία, ὥστε νὰ ἀποτελεῖ τὸν ὑπέρτατο βαθμὸ δικαιοδοσίας, ἀλλὰ ἀποτελοῦσαν ὑπερδιοικητικῆς φύσεως ἐνέργειες ποὺ ἀπευθύνονταν σὲ μία ἀρχὴ μὲ ἐξαιρετικὸ κῦρος, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ δράσει μόνο σὲ πλαίσια ἀλληλεγγύης, χωρὶς νὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιβάλλει τίς ἀπόψεις τῆς. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτὸ οἱ περιπτώσεις προσφυγῶν στὴ διάρκεια τῆς χιλιετίας δὲν ἦταν παρὰ σποραδικές⁷¹.

βεστάτους ἐπισκόπους... τὰς ἐαυτῶν Ἐκκλησίας ἀφεῖναι... καὶ μακρὰν ἀποδημίαν στείλασθαι, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν δραμεῖν ἀγάπην». Τὸ προσχέδιο τῆς Κρήτης, ὅπ. παρ. § 2, ἀναφέρεται στὴν περίπτωση τοῦ Μ. Ἀθανασίου.: «In 339-40 Athanasius bishop of Alexandria, made an appeal to Pope Julius. In the words of the Pope, quoted by Athanasius, 'He [Athanasius] came not of his own accord, but he was summoned by letter from us' (Athanasius, *Apologia contra Arianos* 29; Cf 20, 33 und 35)». Βλ. P. Ioannou, *Die Ostkirche und die Cathedra Petri im 4. Jahrhundert*, Stuttgart 1972, Nr. 8, 46-47: «Athanasios von Alexandrien erscheint auf Vorladung in Rom und wird von Julius I. in die Communio der katholischen Kirche aufgenommen... Ende Frühjahr 339. Athanasios reiste bald nach Erhalt der Vorladung nach Rom... Sokrates und Sozomenos unterscheiden zwei Reisen des Athanasios und des Paulos von Konstantinopel nach Rom...».

68. Βλ. SCHATZ KL. ὅπ. παρ., 51. BERNARDAKIS P., "Les appels au pape dans l' église grecque jusqu' a Photius", *Échos d' Orient* 6 (1907) 30-42, 118-125, 249-257. HORN ST. OT., *Petrou Kathedra. Der Bischof von Rom und die Synoden von Ephesus (449) und Chalcedon*, Paderborn 1982, 72-105 (Drittes Kapitel: Appellationen an die sedes apostolica). Sources Chrétiennes, 111, 56-58. Πρβλ. Mansi 17,400A: «οἶδατε πάντες τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, Κύριλλον τε καὶ Πολυχρόνιον Ἱεροσολύμων, Ἰωάννην ὃν ἡ ἀγάπη ὑμῶν Χρυσόστομον ὀνομάζει, καὶ Φλιαβιανὸν τὸν Κωνσταντινουπόλεως· τοῦτους γάρ ὑπὸ Συνόδων καθαιρεθέντας καὶ ἀποκηρυχθέντας... ὁ ἀποστολικὸς οὗτος θρόνος συνέστησε καὶ πρὸς τιμὴν ἐπανήγαγεν».

69. Πρβλ. τὸ προσχέδιο τῆς Κρήτης, ὅπ. παρ., § 25: «John Chrysostom (404), for example, appealed not only to Rome but also to the bishops of Milan and Aquileia».

70. ΡΑΛΛΗΣ-ΠΟΤΑΝΗΣ Δ', 237 καὶ 258-259.

71. Βλ. de VRIES W., *Rom und die Patriarchate des Ostens*, Freiburg-München 1963, 22: «Es handelt sich im ganzen um ein paar Dutzend Fälle im Laufe des ganzen Jahrtausends».

Ὁ πάπας Νικόλαος θεώρησε τὴ διένεξη Ἰγνατίου-Φωτίου ὄχι ἀπλᾶ ὡς μία εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀναμειχθεῖ στὶς ἐσωτερικὲς ὑποθέσεις τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ὡς μία εὐκαιρία γιὰ νὰ γίνουν δεκτὲς οἱ περὶ Πρωτείου ἀξιώσεις του. Ἐνῶ ἐκεῖνος ἤθελε νὰ ἔχει ἐνεργὸ ρόλο στὴν ἀποκατάσταση τοῦ Ἱ. Φωτίου στὸν πατριαρχικὸ θρόνο κατὰ τὴ δευτέρη θητεία του μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰγνατίου (877), ἡ Ἀνατολή θεωροῦσε ὅτι ὁ Ἱ. Φώτιος ἐπιστρέφει εἰς τὸν «ἴδιον» πατριαρχικὸν θρόνο ὡς οὐδέποτε καθαιρεθεὶς⁷², ἀφοῦ ἡ σύνοδος τοῦ 869-70 θεωρεῖται ἄκυρος. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἰωάννη Ἡρακλείας στὸν παπικὸ ἀπεσταλμένον Πέτρο: «Εὐχαῖς ἀγίαις αὐτοῦ προεγένετο μία ποίμνη καὶ ἔχομεν ἕνα ἀληθῆ ποιμένα, ὅσιον καὶ ἄκακον, Φώτιον τὸν ἀγιώτατον ἡμῶν δεσπότην καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην»⁷³. Ἡ ἐκ νέου ἄνοδος τοῦ Ἱ. Φωτίου δὲν ἀπαιτοῦσε τὴν προγενέστερη ἔγκρισιν τοῦ πάπα.

Σκοπὸς τῆς συγκληθείσης συνόδου (879/80) δὲν ἦταν ἡ ἐνότητα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὔτε ἡ ἐνότητα μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ νὰ δοθεῖ ἡ δυνατότητα στὴ Ρώμη νὰ ἀποκαταστήσει τὴν κοινωνία τῆς μετὰ τὴν Ἀνατολή. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παρηρησία τοῦ Ζαχαρία Χαλκηδόνος κατὰ τὴν α΄ συνεδρία: «ὥστε εἰ δεῖ τάληθὲς εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστὶν ἡ παροῦσα Σύνοδος: ὑπὲρ ὑμῶν ἀδελφοὶ καὶ πατέρες καὶ τῆς τῶν Ρωμαίων ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας τιμῆς: ἵνα μὴ παρὰ τῶν σχισματικῶν λειψάνων διασύρεσθε ὡς ἀρχηγοὶ τῶν στάσεων καὶ τῶν ταραχῶν...»⁷⁴. Ἡ προσπάθεια τῶν παπικῶν ἀπεσταλμένων νὰ προβάλλουν καὶ νὰ ἀποδώσουν μία ἐξέχουσα θέση στὸν πάπα στὴ λήψην ἀποφάσεων δὲν ἔχει κανένα ἀντίκρουσμα στὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς συνόδου. Οἱ ἀπόψεις τῆς συνόδου δὲν εἶναι ἡ σχετικὴ μονομερὴς ἀντίληψις τοῦ πάπα πού ἐκφράζεται διὰ τῶν λεγμάτων, ἀλλὰ ἡ συλλογικὴ ἀπόφασις ὅλων τῶν μελῶν. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ εἰδικὸς ἐρευνητὴς τῆς φωτιανῆς συνόδου J. Meijer⁷⁵

72. Mansi 17, 413B: «Ἐγραψαν ἡμῖν ὅτι ἡ ἀγιωτάτη τοῦ Θεοῦ Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησία ἐν σοὶ συνεφώνησε καὶ συνήλθε σοι, καὶ ὅτι τὸν θρόνον ὃν ἐστερήθης ἀπέλαβες, ὃς ἦν ἴδιός σου».

73. MANSI 17, 384A.

74. MANSI 7, 385C.

75. Βλ. MEIJER J., *A successful Council of Union. A theological analysis of The Photian Synod of 879-880*, Thessaloniki 1975, 134: «Besides its purpose, the very existence of this synod reveals the synodal activity of the Church as understood and lived in the ninth century: ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν, "the synod said". Apparently it was no important who said it. The decisions were taken together».

ἡ συλλογικότητα τῆς συνόδου ἐκφράζεται μὲ τὴν ἔκφραση «ἡ ἅγια σύνοδος εἶπεν». Προφανῶς δὲν εἶχε σημασία τὸ ποιὸς ἀτομικὰ εἶπε ὅ,τι εἰπώθηκε. Οἱ ἀποφάσεις ἦταν συλλογικὲς. Ἀκόμα καὶ οἱ σχετικὲς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων πατριαρχείων ἐμφανίζονται νὰ ἔχουν ληφθεῖ συλλογικά⁷⁶.

Εἶναι βεβαίως γεγονὸς ὅτι σὰ διάφορα ἔργα τοῦ Ἰ. Φωτίου ὁ Πέτρος χαρακτηρίζεται ὡς ὁ «κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων»⁷⁷, ὡς ὁ «κορυφαῖος»⁷⁸ τῶν μαθητῶν, ὡς «τῶν μαθητῶν ἡ ἀκρότης»⁷⁹, ὁ «τῶν οὐρανίων πυλῶν τὰς κλεῖς ἐμπιστευμένος καὶ τὴν εἴσοδον»⁸⁰. Ὁ Πέτρος εἶναι τὸ πρόσωπο τὸ ὁποῖον «ἔμελλε τῆς οἰκουμένης προστασίαν καταπιστεύεσθαι»⁸¹. Ὁ Πέτρος εἶναι ἐκεῖνος πού ὁμολόγησε τὸ Χριστὸ ὡς υἱὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, γι' αὐτὸ δὲ ὁ Χριστὸς «τῷ Πέτρῳ τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας τὰς τε κλεῖς τῆς βασιλείας ἐνεχείρισε καὶ ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ὁμολογίᾳ ἐστηρίχθαι τὴν Ἐκκλησίαν»⁸². Ὁ Πέτρος εἶναι ὁ Ἀπόστολος, «ἐφ' ᾧ τὰ τῆς πίστεως κείται θεμέλια»⁸³.

Ἐνῶ δὲ ὅλα τὰ παραπάνω θὰ μπορούσαν νὰ παρασχεθοῦν ὡς ἐνδείξεις ἢ ἀκόμα ὡς ἀποδείξεις πού θὰ μπορούσαν νὰ θεμελιώσουν τὴν ὑπερέχουσα κατὰ τοὺς Δυτικὸς θέση τοῦ Πέτρου στὸ σύλλογο τῶν Ἀποστόλων, ἐν τούτοις ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἰ. Φωτίου εἶναι ἱκανὸ νὰ διευκρινίσει τὸ ἐὰν ὁ ἱερός Πατὴρ διέκρινε μία τέτοια ἐξουσία στὸν Πέτρο. Σχολιάζοντας τὴν ἄποψη τοῦ Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας ὅτι τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν δὲν δόθηκαν οὔτε στὸν Ἰωάννη, οὔτε σὲ ἄλλο μαθητῆ, ὁ Ἰ. Φώτιος διαφοροποιεῖται καὶ ἐπισημαίνει: «Εἰ γὰρ καὶ πρὸς Πέτρον εἶρητο, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κορυφαίου καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν μαθητῶν ἢ τοιαύτη ἐξουσία ἐδέδοτο»⁸⁴.

76. Βλ. J. MEIJER, *ὄπ. παρ.* 134: «when the letter of Patriarch Theodosius of Antioch to Photius in which he spoke about the decisions of his local synod was read to the Fathers, then the Fathers agreed: "What Theodosius" synod has decided, we accept also».

77. PG 102, 585C.

78. PG 101, 309C; 324A. Mansi 17, 380C. Mansi 17,400D: «διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τῇ αὐθεντικῇ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου χρώμενοι...».

79. PG 102, 764C: «καὶ Πέτρος δὲ τῶν μαθητῶν ἡ ἀκρότης».

80. PG 102, 661A.

81. PG 101, 608C.

82. PG 101, 933A.

83. PG 102, 909A.

84. PG 104, 328D-329A.

Τὸ γεγονός ὁμῶς ὅτι ὁ Ἱ. Φώτιος ἀρνεῖται μὲ σαφήνεια μία ὑπερέχουσα θέσις στὸν Πέτρο, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἀρνεῖται τὴν ἀποστολικότητα τῆς Ρώμης. Ἡ Ρώμη εἶναι ὁ ἀποστολικὸς θρόνος, ἡ ἀποστολικὴ καθέδρα, δὲν διστάζει δὲ νὰ ἀποκαλέσει τὸν Πάπα πνευματικὸ τοῦ ἀδελφὸ καὶ πατέρα⁸⁵, ἀπευθυνόμενος στὴν «πατρικὴν ὁσιότητα»⁸⁶. Εἶναι βεβαίως ἐντυπωσιακὸ ὅτι στὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ Φωτίου συνόδου τοῦ 879-880 ὁ ἀποστολικὸς θρόνος προβάλλεται, εἴτε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πάπα μὲ τὶς ἐπιστολές του πού ἀναγινώσκονται στὴ σύνοδο, εἴτε ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων, ἀκόμα καὶ στὴν Κωνσταντινουπολίτικη ἐκδοχὴ τῶν Πρακτικῶν⁸⁷, ὡς «ὁ λαβὼν τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν... διὰ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου... ἔχει δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν»⁸⁸. Ἐν τούτοις ὅλα τὰ προηγούμενα κατέδειξαν, ἤδη ἐπαρκῶς, ὅτι ὁ Ἱ. Φώτιος ἀποκρούοντας τὶς παπικὲς ἀξιώσεις παρέμενε προσηλωμένος στὴ συνοδικὴ λειτουργία τοῦ πολιτεύματος τῆς Πενταρχίας.

Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι ἡ μικτὴ θεολογικὴ ἐπιτροπὴ ἔχει εἰσέλθει σὲ μία πολὺ κρίσιμη φάση τοῦ διαλόγου πού διεξάγεται μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ρωμαιοκαθολικῶν τώρα πού συζητεῖται ὁ ρόλος τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης καὶ τὸ εἶδος τοῦ Πρωτείου στὴν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ 9ος αἰώνας, ἡ στάσις τοῦ Ἱ. Φωτίου ἀπέναντι στὴ Δύση, ἡ διένεξις Ἱ. Φωτίου καὶ Ἰγνατίου καταδεικνύουν ὅτι ἀκόμα καὶ σὲ αὐτὴ τὴν τραγικὴ γιὰ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως στιγμὴ, ἡ Ἀνατολὴ δὲν ἀναγνωρίζει στὸν ἐπίσκοπο Ρώμης παρὰ ἓνα Πρωτεῖο τιμῆς στὰ πλαίσια τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, στοὺς πέντε δηλ. θρόνους τοὺς τετιμημένους μὲ ἐξαιρετικὰ πρεσβεία τιμῆς, στοὺς ὁποίους εἶχε ἀναγνωρισθεῖ ὑπερμητροπολιτικὴ δικαιοδοσία σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων⁸⁹. Ὅπως

85. Mansi 17, 504D: «...ἐπινεύσει καὶ συναινέσι τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ρώμης τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ πατρός...».

86. PG 102, 596BC.

87. Βλ. MEIJER J., ὅπ. παρ., 74: «The letters which Pope John sent to Constantinople in 879, have come down to us in two versions, the first found in the Register of Pope John VIII, called in this work the Roman Version (=RV), and the other real during the sessions of the Synod of 879-880, the Constantinopolitan Version (=CV)».

88. Mansi 17, 400CD.

89. Πρόκειται γιὰ τὸν 6ο κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΡΑΛΛΗΣ-ΠΟΤΛΗΣ, Β΄, 128), τὸν 3ο τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΡΑΛΛΗΣ-ΠΟΤΛΗΣ, Β΄, 173) καὶ τὸν 28ο τῆς Χαλκηδόνας (ΡΑΛΛΗΣ-ΠΟΤΛΗΣ, Β΄, 280 - 281). Οἱ Ὁρθόδοξε Ἐκκλησίες δὲν μποροῦν νὰ ἀποδεχθοῦν τὶς συνέπειες πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν κατανόηση τοῦ Πρωτείου τιμῆς, ὅπως αὐτὸ κατανοεῖται καὶ καταγράφεται ἀπὸ τὸν Joseph Ratzinger σὲ ἐπιστολὴ στὸν (τότε) Μητροπολίτη Ἑλβετίας

πολύ ἀργότερα ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων⁹⁰ καὶ ὁ Μελέτιος Πηγᾶς⁹¹, ὁ Ἱ. Φώτιος δὲν ἀναγνωρίζει στὸν ἐπίσκοπο Ρώμης κανένα Πρωτεῖο ἐξουσίας, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἐπεμβαίνει ἐξουσιαστικά στὶς ὑποθέσεις τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ πάπας, αὐτὸς μόνος, δὲ συνιστᾷ τὸ κριτήριό τῆς ἀλήθειας ὑπερκείμενος τῶν ὑπολοίπων πατριαρχῶν καὶ συνόδων, μὴ ὑποκείμενος εἰς τὴν κρίσιν οὐδενός, ἀλλὰ ἐντάσσεται ὡς *primus inter pares* στὴν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν σὰν πλαίσια τῆς Πενταρχίας καὶ τοῦ συνοδικοῦ πολιτεύματος. Τὸ παπικὸ πρωτεῖο ἔτσι ὅπως προεβλήθη εἶτε ἀπὸ τὸν πάπα Γελάσιο, εἶτε ἀπὸ τὸ Λίβελλο τοῦ Ὁρμίσδα, εἶτε ἀπὸ καὶ τὶς ψευδοισιδώρειες διατάξεις, εἶτε ἀπὸ τὸν *Libellum Satisfactionis*, δὲν ἔγινε δεκτὸ στὴν Ἀνατολή⁹².

Εἶναι χρήσιμη ἡ ἐπιγραμματικὴ ἀναφορὰ τῆς ἀπόρριψης τῶν περὶ Πρωτεῖο ὑποκειμένων ἀξιώσεων κατὰ τὴν περίοδο τῆς πατριαρχίας τῶν Ἱγνατίου-Φωτίου καὶ δὴ ἡ ἐπισήμανση τῶν ἐξῆς ἀδιαμφισβήτητων πραγματικῶν δεδομένων:

1. Στὴν πρωτοδευτέρα Σύνοδο (861) ἡ προγενέστερη καθάριση στὴν Κωνσταντινούπολη τοῦ ἤδη παραιτηθέντος Ἱγνατίου θεωρήθηκε ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητη, χωρὶς ἡ Ρώμη νὰ γίνῃ ὁ οὐσιαστικὸς κριτὴς τῆς ὑπόθεσης⁹³.

Δαμασκηνό (βλ. JOSEPH CARDINAL RATZINGER, *Weg Gemeinschaft des Glaubens. Kirche als Communio*, Augsburg 2002, 202): «Die “Ehre” des Ersten ist ja nicht im Sinne weltlicher protokollarischer Ehren zu verstehen, sondern Ehre in der Kirche ist der Dienst, der Gehorsam gegenüber Christus».

90. ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ἹΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Τόμος Χαράς*, Θεσσαλονίκη 1985, 387-433 (Σημειώσεις Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων εἰς τὴν παρούσαν Σύνοδο, αἰτινες κείνται ἐν τῷ ἑβδόμῳ βιβλίῳ τοῦ Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων τεύχους).

91. ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, «Περὶ Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀληθοῦς κεφαλῆς αὐτῆς καὶ κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα Ρώμης», *Τόμος Χαράς*, ὅπ. παρ., 460-551.

92. Λίαν χαρακτηριστικὴ ἡ κατηγορηματικὴ θέση τοῦ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ (PG 99, 1417C): «...φησὶν αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος: Ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς... ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Τίνες δὲ οὗτοι οἱ ἐντεταλμένοι; Ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι. Τίνες δ' οὖν οἱ διάδοχοι; Ὁ τῆς Ῥωμαίων νυνὶ πρωτόθρονος, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δευτερεύων Ἀλεξανδρείας τε καὶ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων. Τοῦτο τὸ πεντακόρυφον κράτος τῆς Ἐκκλησίας. Παρὰ τούτοις τὸ τῶν θείων δογματῶν κριτήριον. Βασιλέων δὲ καὶ ἡγεμόνων, τὸ συνεπικουρεῖν καὶ συνεπισφραγίζειν τὰ δεδομένα».

93. βλ. GLANVELL W.V., *Die Kanonensammlung des Kardinals Deusdedit*, Paderborn 1905, 603: «Sententia synodi data est contra Ignatium et in ecclesia nostra ille iam causam non habet et questionem non uenit, sed propter honorem sancti P(etri) et sanctissimi et universalis pape Nycolai renouari eius et iudicari placet omnibus nobis».

2. Όταν μετά την Πρωτοδευτέρα Σύνοδο ο Πάπας Νικόλαος με την έπιστολή του Proposueramus⁹⁴ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ (865), ἀμφισβητεῖ τὰ πατριαρχικά δίκαια τοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πού διέθεταν μόνο οἱ θρόνοι τῆς Ρώμης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἁγίας Ἀντιοχείας⁹⁵, ὅταν ἰσχυρίζεται ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει στὰ ἐσωτερικὰ θέματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γιατί ποτὲ ἄλλοτε δὲν καθαιρέθηκε Πατριάρχης χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῆς Ρώμης⁹⁶ καὶ ὅταν καλεῖ Φώτιο καὶ Ἰγνάτιο στὴ Ρώμη γιὰ νὰ κριθοῦν ἐκεῖ κατ' ἀντιπαράσταση⁹⁷, ἐξεγειρόμενη ἡ συνείδηση τῆς Ἀνατολῆς ἀπορρίπτει κατηγορηματικὰ τὶς παπικὲς αὐτὲς ἀξιώσεις.

3. Στὴν παλόφιλη Σύνοδο τοῦ 869/70, ὅπου ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτὴ προϋποθέτει τὴν ὑπογραφή τοῦ Libelli Satisfactionis, δηλ. τὴν ἀναγνώριση τοῦ παπικοῦ πρωτείου, συμμετέχει ἓνας ἐλάχιστος ἀριθμὸς ἐπισκόπων πὸ στὴν τελευταία συνεδρία φθάνει τοὺς 103, ἐνῶ ἀντίθετα στὴ σύνοδο τοῦ 879/80 μετέχουν 383 ἐπίσκοποι⁹⁸.

4. Οἱ περιεχόμενες στὸ Libellus Satisfactionis ἀποφάσεις πὸ εἶχαν ληφθεῖ προηγουμένα στὴ Ρώμη, ὑποβάλλονται σὲ νέα-τυπικὴ ἔσω-συνοδικὴ διαδικασία κρίσης. Ἀποδείξει αὐτοῦ εἶναι ὅτι ὁ πατριάρχης Φώτιος δὲν καταδικάζεται, ἐπειδὴ εἶχε προηγουμένως καταδικαστεῖ στὴ Ρώμη, ἀλλὰ ἐπεβλήθη ἡ κλίση του ἐνώπιον τῆς συνόδου, ὅπου καὶ ἐκλήθη νὰ ἀπολογηθεῖ⁹⁹.

94. Mansi 15, 187A - 216C. PL 119, 926 - 962. MG ep. VI, 454 - 487.

95. Mansi 15, 205C: «Per has igitur tres precibus ecclesias, omnium ecclesiarum sollicitudo beatorum apostolorum principum Petri ac Pauli procul dubio moderarem expectat».

96. Βλ. ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ Κ., *ὄπ. παρ.*, 118.

97. Ἡ ἀποστολικὴ ἔδρα τῆς Ρώμης ἀποτελοῦσε κατὰ τὸν Πάπα Νικόλαο τὴν ὑπέριστα αὐθεντία, ὑπεράνω τῆς ὁποίας οὐδεμία ἄλλη ὑπῆρχε. Βλ. MANSI 15, 210A: «pater profecto sedis apostolicae, cujus auctoritate major non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus liceat iudicare iudicio».

98. Βλ. MEIJER J., *ὄπ. παρ.*, 383: «There were 383 bishops present, a clear manifestation of the strength of the followers of Photius, especially if we compare this number with that of the synod ten years earlier which started with only thirteen bishops».

99. Κατὰ τὴν Δ' συνεδρίαση «οἱ μεγαλοπρεπέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες» διατύπωσαν τὸ αἴτημα κλητεύσεως τοῦ Ἱ. Φωτίου καὶ ὁπαδῶν του ἐπισκόπων, γιὰ νὰ τοὺς δοθεῖ ἡ δυνατότητα νὰ ἀπολογηθοῦν: «εἰ βούλεσθε, οὔν, παρελθέτωσαν ὅ τε Φώτιος καὶ οἱ ἐπίσκοποι αὐτοῦ, ἵνα ἐνώπιον ἡμῶν φραγῶσιν αὐτῶν τὰ στόματα ἐκ συνοδικῶν καὶ τοπικῶν διατάξεων» (Mansi 16, 329AB). Ὁ Ἱ. Φώτιος παρουσιάστηκε ἐνώπιον τῆς συνόδου κατὰ τὴν Ε' συνεδρία.

5. Ἡ σύνοδος τοῦ 869/70 ἀρνήθηκε νὰ ψηφίσει κανόνα πού νὰ ἀναγνωρίζει τὸ παπικὸ Πρωτεῖο, ὅπως αὐτὸ ὡς διδασκαλία ἐξετίθετο στὸν *Libellum Satisfactionis* καὶ στὶς παπικὲς ἐπιστολές (Νικολάου καὶ Ἀδριανοῦ). Ἀντίθετα θεοπίστηκαν κανόνες ἀναφερόμενοι στὴν Πενταρχία¹⁰⁰.

6. Ἀκόμα καὶ στὴ σύνοδο τοῦ 869/70 ἡ καταδίκη τοῦ Ἱ. Φωτίου γίνεται ἀπὸ τὰ πέντε πατριαρχεῖα καὶ ὄχι μεμονωμένα καὶ ἀποκλειστικά ἀπὸ ἕνα¹⁰¹.

7. Στὸν 21ο κανόνα τῆς ἴδιας συνόδου ἀδιαμφισβήτητα ἀναγνωρίζεται ἡ Πενταρχία τῶν Πατριαρχῶν¹⁰². Ὁ οἰοσδήποτε Πατριάρχης ἐμπίπτει στὴν κρίση τῶν ὑπολοίπων στὸ πλαίσιο σχετικῆς συνοδικῆς διαδικασίας. Ἀναγνωρίζεται στὴν ἴδια σύνοδο ἡ δυνατότητα κανονικῆς κρίσεως τῶν παπῶν ἀπὸ οἰκουμενικὲς συνόδους¹⁰³.

8. Ὁ πατριάρχης Φώτιος δὲν ἀναγνωρίζει τὴν καταδίκη του ἀπὸ τὴ σύνοδο τῶν ἐτῶν 869/70, γιατί αὐτὴ δὲν εἶχε συγκροτηθεῖ κανονικά. Οἱ φερόμενοι ὡς ἐκπρόσωποι τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶχαν τὴν ἐξουσιοδότηση νὰ ἐκπροσωπήσουν τὶς Ἐκκλησίες τους¹⁰⁴.

100. Ὁ 17ος καὶ ὁ 21ος κανὼν τῆς συνόδου ἀναφέρονται στὴν πενταρχία (Mansi 16, 174ABCD καὶ 170E-172A). Ὁ 26ος κανὼν (Mansi 16, 177D-178D) εἶναι ἐπίσης σημαντικός, γιατί ἀπαγορεύει τὴν ἐκφορὰ δικαστικῆς κρίσης ἐκ μέρους κάθε πατριάρχου ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς δικαιοδοσίας του.

101. Mansi 16, 317E - 320A: «Τοιγαροῦν τοῦ προκαθημένου θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης μηδαμῶς ἀποδεξαμένου τὸν Φώτιον, μήτε μὴν τῶν τῆς ἀνατολικῆς τριῶν θρόνων, τοῦ Ἀλεξανδρείας, τοῦ Ἀντιοχείας, τοῦ Ἱεροσολύμων, οὐκ ἦν χρεῖα μετακαλεῖσθαι αὐτὸν εἰς ἐξέτασιν καὶ ἀνάκρισιν».

102. Mansi 16, 174 AD. de VRIES W., *Die Entstehung der Patriarchate des Ostens...*, 355: «Das 4. Konzil von Konstantinopel, das den Photius verurteilte, stellte in seinem Canon XXI die Rangordnung: Konstantinopel, Alexandrien, Antiochien, Jerusalem auf».

103. Mansi 16, 405C (ὁ 21ος κανὼν τῶν λατινικῶν πρακτικῶν ἀντιστοιχεῖ στὸν 13ο κανόνα τῆς ἑλληνικῆς περιλήψεως): «εἰ δὲ συγκροτηθείσης συνόδου οἰκουμενικῆς γένηται τις καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων ἀμφιβολία, ἔξεσιν εὐλαβῶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς διαπυθάνεσθαι περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, καὶ δέχεσθαι τὴν λύσιν καὶ ἡ ὠφελεῖσθαι ἢ ὠφελεῖν· μὴ μέντοι θρασέως ἀποφέρεσθαι κατὰ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης Ἱεραρχῶν». Εἶναι σημαντικὲς οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ de VRIES W., *Les structures ecclésiiales vues dans l'histoire des sept premiers conciles oecuméniques*, Paris 1974, 268, στὸ σχολιασμὸ τοῦ κανόνα: «Mais on reconnaît, par contre, la possibilité qu' un concile universel en vienne à des désaccords avec l' Église romaine... On ne peut pas dire pourtant que le concile fasse purement et simplement sien ici le point de vue romain de l' immunité absolue du Siège apostolique...».

104. Τοῦτο θὰ καταδειχθεῖ ἀδιαμφισβήτητα στὴν ἐπὶ Ἱ. Φωτίου σύνοδο τῶν ἐτῶν 879/880. Βλ. Mansi 17, 432A. Ἦνας πατριάρχης μοροῦσε νὰ καταδικασθῆ μόνο ἀπὸ ὄλους τοὺς ὑπο-

9. Τόσο στη σύνοδο αυτή, όσο και σ' αυτή που έγινε δέκα χρόνια μετά (879/80), όταν η Ρώμη ήγειρε αξίωση δικαιοδοσίας στη Βουλγαρία, αυτή απεργρίφθη. Τό ίδιο συνέβη για τις αξιώσεις δικαιοδοσίας εκ μέρους της Ρώμης στο Ανατολικό Ίλλυρικό και τη Ν. Ίταλία. Τό ίδιο συνέβη και με την παπική αξίωση να σταματήσει διά τών Αγ. Κυρίλλου και Μεθοδίου ό εκχριστιανισμός τών Σλάβων στη Μοραβία, επειδή κατά τούς παπικούς ισχυρισμούς ή περιοχή ανήκε στη δικαιοδοσία της Ρώμης¹⁰⁵.

10. Ο Ί. Φώτιος άνέρχεται εκ νέου για δεύτερη φορά στο θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως μετά τό θάνατο του Ίγνατίου¹⁰⁶, πριν καν φθάσει ή παπική αντιπροσωπεία και άρχίσει τις εργασίες της ή σύνοδος τό 879.

11. Στο Commonitorium, τό μνημόνιο που έφεραν μαζί τους οί παπικοί αντιπρόσωποι, όπως και στην έπιστολή του πάπα Ίωάννη στους Βασιλείς, εξητείτο από τό Φώτιο να ζητήσει συγγνώμη ένώπιον της συνόδου, κάτι που ασφαλώς θεωρήθηκε απαράδεκτο και δέ συνέβη¹⁰⁷.

λοιπους. Για τό λόγο αυτό και ό Θεόδωρος Σπουδίτης είχε θεωρήσει άντικανονική την εκθρόνιση του πατριάρχου Νικηφόρου έπισημαίνοντας (PG 99, 142B): «ει παρατραπή είς εκ τών πατριαρχών, υπό τών όμοταγών, καθά φησίν ό θεός Διονύσιος, την επανόρθωσιν λήψεσθαι».

105. Βλ. ΦΕΙΔΑΣ ΒΛ., *Έκκλησιαστική Ίστορία Β'*, 46-59, 123, 128, 135. Χαρακτηριστική είναι ή απάντηση του Ί. Φωτίου στο παπικό αίτημα για άναγνώριση δικαιοδοσίας στην Βουλγαρία στη σύνοδο τών έτών 879/880 (Mansi 17, 420AB): «ήμεεις και πάλοι τῶ μακαριωτάτῳ πάπῳ Νικολάῳ θρόνους τινάς και έννορίας αίτησαμένῳ οὔτως άντείπον τῷ γράμματι ότι τούς θρόνους, οὓς έπιζητεῖ σου ή άγιοσύνη, τῆ τῆς βασιλικῆς άνατολή συμπεριέχονται άρχῆ. Εί δέ τό τῆς έμῆς έν Κυρίῳ άγάπης πλάτος, μη ταῖς βασιλικαῖς έστεναχωρεῖτο άνάγκαις, μηδέ τις άλλη με κανονική άνεχαίτιζε δίκη, είχον δέ και τό ύποτελοῦν ιερατικόν συμπνέον επί τούτῳ· οὐχ οὔσιναις λέγεις υπό τόν Ρώμης θρόνον τελέσαι ποτέ, άλλα και οί μηδέποτε υπ' εκείνον γεγόνασι, και τούτους έτοιμος άν κατέστην, όσον εις φιλίαις άνήκει διάθεσιν, αίτουμένῳ σοι παρασχέιν. και γάρ ή άληθής φιλία οὐ ζητεῖ τά έαυτῆς, ως τό του πλησίον έκτελεῖ θέλημα».

106. Mansi 17, 397C: «ει και ήμετέρα ευσέβεια τόν άνδρα εκβιασασμένη έφθασεν αποκαταστήσασα και πρό ήμῶν, ήτοι πρό του παραγενέσθαι τούς ήμετέρους τοποτηρητάς έν τοῖς αυτόθι. όμως ήμεεις τουτο θεραπεύομεν οὐκ εκ τῆς ήμετέρας αυθεντίας, καιπειρ έχοντες αξίωσιν τουτο ποιείν· άλλ εκ τών αποστολικῶν διατάξεων και τών πατρικῶν θεοπισματών τάς αποδείξεις φέροντες» (έπιστολή του πάπα Ίωάννη στους βασιλείς).

107. Βλ. MAHER J., *όπ. παρ.*, 80-81: «Retaining a clear reference to the original letter, the Constantinopolitan version thus eliminated the condition that Photius would be recognised if he asked for mercy before the synod (App. 270-278 RV). Photius was orthodox, he had not been wrong. Why therefore should he ask for mercy? The Roman legates, who had learned to understand the real situation of the Church of Constantinople, and who became convinced of the rightness of the Byzantine opinion, agreed to omit this

12. Στὴ σύνοδο τῶν ἐτῶν 879/80, στὴ β' συνεδρία, σύμφωνα μὲ τὸ παπικὸ αἴτημα, ὁ Τύρου Θωμᾶς, ἐκπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ μόνος ἐπιζῶν ἀπὸ τοὺς συμμετασχόντες ἐκπρόσωπους τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς στὴ σύνοδο τῶν 869/70, ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ συγγνώμη ἀπὸ τὸν πάπα καὶ ὁ τελευταῖος νὰ δώσει τὴ συγγνώμη του. Τὸ αἴτημα ἀπερρίφθη ἀπὸ τὴ σύνοδο, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀρμόδιος νὰ παράσχῃ τὴ συγγνώμη ἦταν ὁ καθ' οὗ ἐγένετο τὸ ἔγκλημα, δηλ. ὁ Πατριάρχης Φώτιος¹⁰⁸.

13. Ὅταν στὴν τέταρτη συνεδρία τῆς συνόδου οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι ζήτησαν νὰ ἀπαγορευθεῖ ἡ «ἀθρόον» χειροτονία λαϊκῶν, τὸ αἴτημα ἀπερρίφθη ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς¹⁰⁹. Οἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίες μποροῦσαν νὰ ἔχουν διαφορετικὰ ἔθιμα σὲ δευτερευούσης σημασίας θέματα.

14. Μὲ τὸν κανόνα 1. τῆς συνόδου 879/80 ἀναγνωρίστηκε ἡ πλήρης ἐσωτερικὴ αὐτονομία ὄλων τῶν Πατριαρχείων. Ὅσους κληρικούς ἀθώωνει ἢ καθαρῶν ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ρώμης θεωρεῖ ὡς ἀθώους ἢ καθηρημένους καὶ ἀντίστροφα¹¹⁰.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ κοινὰ θεολογικὰ κείμενα ποὺ ὑπεγράφησαν, κυρίως κατὰ τὴν α' δεκαετία τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου συνιστοῦν ἐξαιρετικὴ πρόοδο ποὺ καταδεικνύει τὴ σύγκλιση Ἀνατολῆς καὶ Δύσης μὲ βάση πάντοτε τὴ κοινὴ θεολογικὴ παράδοση. Στὸ κείμενο τοῦ Μονάχου (1982) προβάλλεται ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοπικῆς εὐχαριστιακῆς σύναξης καὶ ἐξαίρεται ἡ

condition. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, ὄπ. παρ., 114-115. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, ὄπ. παρ., 223 (App. 288-293 RV): «...una voluntate parique voto consentientibus eundem Fotium satisfaciendo atque coram synodo misericordiam quaerendo in vera dilectione fratrem...».

108. Mansi 17, 440E-441A: «ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· εἰς Θεὸν μὲν οἶδαμεν ὅτι ἀνατρέχει τὸ ἀμάρτημα· πλὴν, κατὰ πρῶτον λόγον, εἰς τὸν ἀρχιερέα ἡμῶν ἐγένετο· καὶ αὐτὸς πρὸ πάντων μᾶλλον, διὰ τὸ εἰς αὐτὸν γενέσθαι τὸ ἀμάρτημα, τὴν ἐξουσίαν ἔχει τοῦ λύσαι αὐτόν. Φώτιος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης εἶπεν· ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀδελφοί, μάλιστα δὲ ὅτι καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς ἀρχιερατικοὶ θρόνοι τὴν δέησιν ἐποιήσαντο, λελυμένον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ εἰς ἡμᾶς παραπτώματος καὶ πλημμελήματος ἔχομεν».

109. Mansi 17, 488E-489A: «Βασίλειος ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Μαρτυρουπόλεως καὶ τοποτηρητής, καὶ Ἡλίας ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητής, ἔτι δὲ καὶ Κοσμάς ἀποκριάριος Ἀλεξανδρείας εἶπον· τοῦτο καὶ οὐδὲν ἐναντιοῦται τῷ ἐκκλησιαστικῷ θεσμῷ. Καὶ γὰρ ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ ὁ πατριαρχικὸς τῆς Ἀντιοχείας θρόνος, ἀλλὰ μὲν καὶ ὁ τῆς ἁγίας πόλεως, ἐν οἷφ' δ' ἂν τάγματι, εἴτε λαϊκῶν, εἴτε μοναχῶν, εἴτε κληρικῶν εὐφρων ἀρετῇ τοὺς λοιποὺς πλεονεκτοῦντας, ἐπὶ τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀναβιβάζειν οὐ παραιτοῦνται».

110. Mansi 17, 497DE.

σημασία της Θ. Ευχαριστίας για τη συγκρότηση, τη φανέρωση και την ένότητα της Έκκλησίας¹¹¹. Στο κείμενο του Bari (1987) τονίζεται ότι η ένότητα στην πίστη αποτελεί προϋπόθεση για τη μυστηριακή ένότητα δια της Θ. Ευχαριστίας, έτσι ώστε η ένότητα της Έκκλησίας να μην έχει ως κριτήριο την προς τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης σχέση και ὅτι τὸ ἀλάθητο ἀνήκει στην οἰκουμενική σύνοδο πού ἐκφράζει τὴν περὶ ἀλήθειας ἀντίληψη τοῦ ὅλου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος και ὄχι σὲ συγκεκριμένο πρόσωπο μεμονωμένα, ὅπως ὁ πάπας¹¹². Στὸ κείμενο τοῦ Νέο Βάλαμο τῆς Φιλανδίας (1986), τονίζεται ὅτι ὁ κάθε ἐπίσκοπος εἶναι διάδοχος τῶν ἀποστόλων και διακηρύσσεται ἡ πενταρχία τῶν Πατριαρχείων ὡς ἀρχαῖος και κανονικά καθιερωμένος ἐκκλησιαστικός θεσμός¹¹³. Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν ἀδιαμφισβήτητη πρόοδο προκάλεσε ἀπογοήτευση στὴν Ἀνατολή ἡ ἀποτυχία τῶν συζητήσεων κατὰ τὴ δεύτερη δεκαετία τοῦ διαλόγου (1990-2000) γιὰ τὸ θέμα τῆς Οὐνίας. Οἱ συζητήσεις στὸ Freising τοῦ Μονάχου (1990), κατέληξαν σὲ ἓνα καταδικαστικό μὲν γιὰ τὴν Οὐνία κείμενο¹¹⁴, οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ ὁμως δὲν ἐπέτρεψαν οὔτε τὴ δημοσίευσή του στὸ περιοδικὸ L' Osservatore Romano. Στὴ συνέχεια, στὸ κείμενο τοῦ Balamand τοῦ Λιβάνου (1993) οἱ δύο Ἐκκλησίες χαρακτηρίζονται ὡς ἀδελφές Ἐκκλησίες¹¹⁵, ἔτσι ὅπως τὶς χαρακτήριζε και ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός¹¹⁶, και τονίζουν ὅτι ἡ Οὐνία δὲν μπορεῖ

111. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ Μονάχου, ὅπ. παρ. 15 (Β' 1). Βλ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., ὅπ. παρ., 200-207.

112. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ Bari, ὅπ. παρ. 5. και 13 (§ 2 και 36) ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., ὅπ. παρ., 210.

113. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ Νέο Βάλαμο, ὅπ. παρ., 17: «Διὰ τῆς χειροτονίας του κάθε ἐπίσκοπος καθίσταται διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, οἰαδήποτε και ἂν εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῆς ὁποίας προκάθηται ἢ τὰ πρεσβεία αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἄλλων τοπικῶν ἐκκλησιῶν» (§ 49). Βλ. στὸ ἴδιο κείμενο, σελ. 18 (§ 52): «Τοιοτοτρόπως διεμορφώθη ἡ πενταρχία: Ρώμη, Κωνσταντινούπολις, Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια και Ἱεροσόλυμα, ἂν και μὲ τὴν πάροδο του χρόνου ἐνεφανίσθησαν και ἄλλοι, ἐκτὸς τῆς πενταρχίας, ἀρχιεπίσκοποι, μητροπολίται, προκαθημένοι και πατριάρχαι». Βλ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., ὅπ. παρ., 217-218.

114. Βλ. Ἐπίσκεψις 443 (15.7.1990) 12-15. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., ὅπ. παρ., 221.

115. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ Balamand, Ἐπίσκεψις 496 (30.9.1993) 28, § 14: «...ἡ Ὁρθόδοξος και ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζονται ἀμοιβαίως “ὡς ἀδελφές ἐκκλησίες”, ὑπεύθυνες ἀπὸ κοινοῦ γιὰ τὴ διατήρηση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ στὴν πιστότητα πρὸς τὸ θεῖο σχέδιο, ὅλων δὲ ἰδιαίτερος σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴν ἐνότητα».

116. Βλ. ΛΑΡΕΝΤΖΑΚΗΣ ΓΡ., Ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός και ἡ ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς και Δύσεως..., 59-60. *Que supersunt Actorum Graecorum Concilii Florentini*, ἔκδ. I. Gill, Rom 1953, 52. GARRIO-GUEMBE M.M., “Ἀδελφές Ἐκκλησίες σὲ διάλογο”, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς, Τμῆμα Θεολογίας, Τόμος Ε' (1995) 381 ἐπ.

νά γίνει πλέον ἀποδεκτὴ οὔτε ὡς ἀκολουθητέα μέθοδος, οὔτε ὡς πρότυπο ἐνόητας, ἀντίληψη ποὺ δὲν ἐλήφθη ὁμως σοβαρὰ στὴν πράξη ἀπὸ τὴ ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Στὸ Emmitsburg τῆς Βαλτιμόρης (2000), οἱ ὀρθόδοξοι χαρακτήρισαν τὴν Οὐνία ὡς μία ἀνώμαλο ἐκκλησιολογικὴ κατάσταση ποὺ δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ἐκκλησιολογία τῆς ἀδιαρέτου Ἐκκλησίας¹¹⁷. Ἡ ἀδυναμία ἐκδόσεως ἐνὸς κοινοῦ κειμένου ἦταν προφανῆς, ἐνῶ λίγα χρόνια ἀργότερα (2006) θὰ ἀποποιηθεῖ τὸν τίτλο Πατριάρχης τῆς Δύσεως μὲ τὴ διαγραφή του ἀπὸ τὸ Ποντιφικὸ ἡμερολόγιο¹¹⁸.

Ἡ ἐπανάληψη τοῦ διαλόγου στὸ Βελιγράδι (2006) ἔδωσε καρποὺς μὲ τὴ σύνταξη ἐνὸς περισπουδάστου, ἀκόμα καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ διατυπώνουν ἐπιφυλάξεις, κειμένου ποὺ ἔγινε τελικὰ δεκτὸ στὴ Ραβέννα τῆς Ἰταλίας (2007) μὲ τίτλο «ἐκκλησιολογικὲς καὶ κανονικὲς συνέπειες τῆς μυστηριακῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, συνοδικότης καὶ αὐθεντία»¹¹⁹. Ἡ ὑπ' ἀρ. 45 προτελευταία παράγραφος τοῦ κειμένου αὐτοῦ ποὺ ἀφορᾷ τὸ θέμα μας, ἀνα-

117. Κατὰ τὸν Μητροπολίτη Γέροντα Ἐφέσου Χρυσόστομο οἱ Οὐνιτικὲς Ἐκκλησίες, εἴτε πρέπει νὰ λατινοποιηθοῦν, εἴτε πρέπει νὰ ἐνταχθοῦν στὶς Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχονται. Βλ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΕΦΕΣΟΥ, *Ἡ ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων στὶς διαχρονικὲς σχέσεις Ὀρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ*, Κατερίνη 1995, 36 ἐπ.

118. ΦΕΙΔΑΣ Βλ., «Πατριάρχης τῆς Δύσεως καὶ Παπικὸς θεσμός. Μία ὀρθόδοξη προσέγγιση», *Ἐπίσκεψις* 660 (2006) 18. ΤΣΙΓΚΟΣ Β., «Ἡ θέσις τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ «Πατριάρχου τῆς Δύσεως» στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἐκκλησιολογία τῆς «κοινωνίας» στὴν ἐπιστολογραφία τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου», στὴν *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς*, Τμῆμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας, Τόμος 11, 2006, 41-45. Ἀνακοινωθέν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ τίτλου Πατριάρχης τῆς Δύσεως ὑπὸ τοῦ Πάπα Ρώμης Βενεδίκτου τοῦ 16ου (8 Ἰουνίου 2006), στὴν ἴστοσελίδα: www.ec-patr.org/docdisplay.php. Γιὰ τὴ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χριστοδούλου στὸν Πάπα Βενέδικτο 16ο, βλ. *Ἐκκλησία* 83, 6 (2006) 420. Γιὰ τὴν ἀπάντηση τοῦ Πάπα βλ. *Ἐκκλησία* 83, 7 (2006) 508. THAVIS J., «Experts hopes to get derailed Catholic-Orthodox dialogue back on track», στὴν ἴστοσελίδα: www.catholicnews.com (18.8.2006). 6.2. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., «Ὀρθόδοξο δόγμα καὶ θεολογικὸς προβληματισμός, Γ'», *Θεσσαλονικὴ* 2007, 322: «...μὰ τέτοια ἐνέργεια κρινόμενη ἐξ ἀπόψεως ὀρθοδόξου εἶναι ἀπαράδεκτη, γιατί συνιστᾷ ἀθέτηση τοῦ ἱστορικοῦ καὶ κανονικοῦ θεσμοῦ τῆς πενταρχίας στὰ πλαίσια τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας, βρῖσκεται ἀναμφίβολα καὶ σὲ σαφῆ ἐκκλησιολογικὴ ἀναντιστοιχία μὲ τὰ τρία προηγούμενα κοινὰ κείμενα καὶ ιδιαίτερα μὲ τὰ συμπεφωνημένα καὶ συνυπογεγραμμένα στὸ Νέο Βάλαμο».

119. Γιὰ τὸ κείμενο τῆς Ραβέννας βλ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ Γ., *Ὀρθοδοξία καὶ σύγχρονος διάλογος...*, 269-293.

φέρει ότι «τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ρόλου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἐν τῇ κοινῶνι ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν ἐναπομένει νὰ μελετηθεῖ εἰς μεγαλύτερον βάθος». Εἶναι κατὰ συνέπεια βεβιασμένη ἢ κριτικὴ πού ἀσκήθηκε στὸ κείμενο τῆς Ραβέννας, παρότι εἶναι ἀπολύτως κατανοητὴ ἢ ἀγωνία τῶν ἐπικριτῶν γιὰ τὴν ἐμμονὴ στὶς ὀρθόδοξες ἐκκλησιολογικὰς ἀρχές, σχετικὰ μὲ τὰ ὅσα ἀναφέρονται στὶς § 40 καὶ 42, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴ συνοδικότητα σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο τὴν ἀσκούμενη ἀπὸ τὶς οἰκουμενικὰς συνόδους. Στὴν § 42 γίνεται ἰδιαίτερη ἀναφορὰ στὸν ἐπίσκοπο Ρώμης, ὁ ὁποῖος, παρότι δὲν προήδρευσε προσωπικὰ σὲ καμία ἀπὸ τὶς οἰκουμενικὰς συνόδους, ἐν τούτοις ὡς πρῶτος τῶν ἐπισκόπων τῶν κυριότερων ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν, δηλ. ὡς πρῶτος μεταξὺ τῶν 5 Πατριαρχῶν, εἶχε ἐνεργὸ ρόλο σ' αὐτὰς καὶ «ἐνεπλέκετο στενῶς εἰς διαδικασίαν λήψεως τῶν ἀποφάσεων τῶν συνόδων». Δὲν προσδιορίζεται τὸ εἶδος τῆς «στενῆς ἐμπλοκῆς» τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης πού σαφῶς θὰ ἔπρεπε νὰ διακρίνεται τοῦ ρόλου τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἐνῶ ἡ § 44 ἀναγνωρίζει σὲ αὐτὸν μιὰ σειρὰ προνομίων σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο ὡς πρῶτον μεταξὺ τῶν πατριαρχῶν, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων οὐδόλως συγκεκριμενοποιεῖται. Ἡ ἀγωνία τῶν ἀμφισβητούντων¹²⁰ ἀναζητεῖ ἔρεισμα στὴν § 10 τοῦ κειμένου πού ἀναφέρεται ὅτι στὸ παγκόσμιον ἐπίπεδο, τῆς καθόλου Ἐκκλησίας «οἱ πρῶτοι πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουν ποιὸς εἶναι ὁ πρῶτος μεταξὺ αὐτῶν», ἢ, στὶς δηλώσεις τοῦ προέδρου τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἀντιπροσωπείας καρδινάλιου Walter Kasper¹²¹ ὅτι «ἡ σημαντικὴ ἐξέλιξις [στὴ Ραβέννα] εἶναι ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ οἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίες εἶπαν: ναί, αὐτὸ τὸ παγκόσμιον ἐπίπεδο τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει καὶ ἐπίσης ὅτι στὸ παγκόσμιον ἐπίπεδο ὑπάρχει συνοδικότης καὶ αὐθεντία. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὑπάρχει ἐπίσης ἓνα Πρωτεῖο. Σύμφωνα μὲ τὴν πρακτικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης». Τί εἶναι ὅμως ἐκεῖνο πού οἱ Ὀρθόδοξοι ἀνεγνώρισαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Ραβέννα; Ἡ Ἀνατολὴ δὲν ἀνεγνώριζε κατὰ τὴν πρώτη χιλιετία τὸ Πρωτεῖο τιμῆς τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ὡς πρώτου μεταξὺ ἴσων; Οἱ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίες ἀσφαλῶς καὶ δὲν ἀνεγνώρισαν στὴ Ραβέννα κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτό.

120. ΑΡΧΙΜ. ΣΑΡ. ΣΑΡΑΝΤΟΣ, *Οἰκουμενιστικὰ βήματα ἀπὸ τὴ Ραβέννα ἕως τὴν Ἐλούντα*, Θεοδορομία 11, 1 (Ἰαν.-Μαρτ. 2009) 82-104. ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ (Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἀγίου Ὁρους), *Τὸ κείμενον τῆς Ραβέννας καὶ τὸ Πρωτεῖον τοῦ Πάπα*, Παρακαταθήκη 57 (Νοεμ.-Δεκ. 2007), 4-12. ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Κριτικὴ εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς Ραβέννης τοῦ Ὀκτωβρίου 2007*, Παρακαταθήκη 59 (Μαρτ.-Ἀπριλ. 2008) 10-14.

121. Βλ. ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΚΑΨΑΝΗΣ), *Τὸ κείμενον τῆς Ραβέννας...*, ὁπ.παρ., 10-11, ὑποσ. 15.

Ἄνησυχία προκαλοῦν στὸν ὀρθόδοξο χῶρο καὶ οἱ δηλώσεις τοῦ Ποντιφικικοῦ Συμβουλίου γιὰ τὴν προώθηση τῆς ἐνότητας Καρδινάλιου Walter Kasper πού δημοσιεύονται στὶς 16 Νοεμβρίου 2009 στὴν Ἐφημερίδα Καθολικὴ (Πηγὴ: *Anvenire*, 24 Ὀκτωβρίου 2009), ὅπου σχολιάζεται ἡ πορεία τοῦ διαλόγου: «Σὲ αὐτὲς τὶς συναντήσεις ἐξετάσαμε τὸ ζήτημα τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης κατὰ τὴν πρώτη χιλιετία. Νομίζω πὼς ἀπὸ τὸ διάλογο ἐξήλθε μίᾳ ὁμόψυχη συμφωνία στὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐπρόκειτο μόνο γιὰ ἓνα πρωτεῖο τιμῆς. Εἶναι κάτι περισσότερο. Ἄν στὴ Ραβέννα τὸ 2007 συμφωνήσαμε στὸ γεγονός, πὼς στὴν ἀρχαία ἐκκλησία ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἦταν ὁ “πρῶτος” στὴν κανονικὴ τάξη, ἐδῶ στὴν Πάφο εἰσήλθαμε στὴν οὐσία τοῦ ζητήματος, ἐξετάζοντας τὰ πατερικὰ κείμενα καὶ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνες. Εἶναι πρόδηλη “ἡ ἰδιαίτερη ἐπιρροή”, ἡ ὁποία ἀσκήθηκε ἐπάνω στὴν ἐκκλησία ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης, ἀλλὰ ὑπῆρξαν ἀποκλίσεις στὴν ἐρμηνεία τοῦ ρόλου του». Διευκρινιστικὲς εἶναι οἱ δύο τελευταῖες φράσεις: «πρὸς στιγμὴν δὲν ὑπάρχει συμφωνία στὸ πὼς νὰ ὀριστεῖ ἐπακριβῶς αὐτὴ ἡ μορφὴ ἐξουσίας. Ὀφείλουμε νὰ προχωρήσουμε πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ νὰ συνεχίσουμε νὰ συνδιαλεγόμαστε».

Ὁ ὑπαινιγμὸς ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἦταν γιὰ τὶς οἰκουμενικὲς συνόδους τὸ αὐθεντικὸ κριτήριό τῆς ἀληθείας, πρὸς τὸ ὁποῖο οἱ ὑπόλοιποι θὰ ἔπρεπε νὰ συμμορφοῦνται, δὲν ἔχει ἱστορικὰ ἐρεῖσματα, ἀφοῦ γιὰ παράδειγμα στὴ Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ὁ Τόμος τοῦ πάπα Λέοντα, τὸ μνημειῶδες αὐτὸ δογματικὸ κείμενο¹²², δὲν ἔγινε δεκτὸ παρὰ μόνο μετὰ ἀπὸ συζήτηση. Μποροῦμε ἀκόμα νὰ θυμίσουμε ὅτι στὴ σύνοδο τοῦ 869-870, πού εἶναι μάλιστα ἡ Η΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ καταδίκη τοῦ Φωτίου δὲν ἔγινε δεκτὴ ὡς προγενέστερη ἀπόφαση τῆς Ρώμης, ἀλλὰ ἡ ὑπόθεση ἐκρίθη ἐκ νέου. Στὴν δευτέρῃ ἐπὶ Ἱ. Φωτίου σύνοδο τοῦ 879-80, πού γιὰ πολλοὺς ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους θεωρεῖται ὡς ἡ Η΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ ἄνοδος τοῦ Ἱ. Φωτίου στὸν πατριαρχικὸ θρόνο ἔγινε προγενέστερα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν τότε πάπα καὶ ἐπίσκοπο Ρώμης Ἰωάννη Η΄, ἐνῶ ἡ κοινὴ καταδίκη τοῦ filioque, ἐνεργὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρτίας θεολογικῆς θωράκισης τοῦ Ἱ. Φωτίου, καὶ ἡ

122. Βλ. ARENS H., *Die christologische Sprache Leos des Großen. Analyse des Tomus an den Patriarchen Flavian*, Freiburg-Basel-Wien 1979, 15, ὅπου παρατίθεται καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ A. Grillmeier.: «Grillmeier nennt den Tomus “das bedeutendste christologische Dokument seiner Art, das die lateinische Kirche hervorgebracht hat”. Ähnliche Bewertungen lassen sich leicht zu einer langen Kette aneinander reihen».

συμφωνία για τὸν ἀμοιβαῖο σεβασμὸ διαφορετικῶν ἐθίμων ἐπέτρεψαν τὴν κοινωνία Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.

Ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ, ἤδη ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ '80 εἶναι γνωστὴ στοὺς θεολογικοὺς κύκλους Ἀνατολῆς καὶ Δύσης ἡ ἄποψη τοῦ τότε καθηγητοῦ Joseph Ratzinger, νῦν δὲ πάπα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, Βενεδίκτου XVI, γιὰ τὸν δυνατὸ τρόπο σύγκλισης Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν στὸ θέμα τοῦ παπικοῦ Πρωτείου, ὅπως αὐτὲς καταγράφονται στὸ ἔργο του *Theologische Prinzipienlehre*¹²³. Ἡ Ἀνατολὴ θὰ πρέπει νὰ παύσει νὰ χαρακτηρίζει τὴν περαιτέρω προβολὴ καὶ ἀνάπτυξη τοῦ περὶ Πρωτείου καὶ Ἀλαθίτου δόγματος, ποὺ κατέληξε στὴν ἐπίσημη ἀποδοχὴ τοῦ ἀπὸ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία στὴν Α΄ Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ τὸ 1870, ὡς ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη, ἐνῶ ἡ Δύση δὲ θὰ μπορεῖ νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἴσχυσε στὴ σχέση ἐπισκόπου Ρώμης καὶ κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν α΄ χιλιετία. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ καὶ νὰ λειτουργήσῃ δὲ αὐτὸ τὸ σχῆμα καὶ νὰ ἔλθουν οἱ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίες πλησιέστερα πρὸς τὸ παπικὸ περὶ Πρωτείου δόγμα, ὅπως αὐτὸ θεσμοποιεῖται στὴν Α΄ Βατικανή, προβάλλεται μὲ ἐπιμονὴ ἢ ἐπιτευχθεῖσα συμφωνία κατὰ τὴν ἐπὶ Ἱ. Φωτίου συγκληθεῖσα σύνοδος τοῦ 879-80 προβαλλομένης τῆς ἐνότητας διατηρουμένης τῆς ποικιλομορφίας. Στὴ σύνοδο αὐτὴ παραπέμπει καὶ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης¹²⁴ (1988) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου διεξήχθησαν οἱ συζητήσεις τὸ παρελθὸν ἔτος (1999) στὴν Πάφο καὶ θὰ συνεχιστοῦν κατὰ τὸ τρέχον ἔτος στὴν Βιέννη (2010).

Ἡ ρωμαλέα καὶ γεραρὰ στάση τοῦ Ἱ. Φωτίου ἀπέναντι στοὺς πάπες Νικόλαο, Ἀνδριανὸ καὶ Ἰωάννη καταδεικνύει ὅτι ἡ ποικιλομορφία γίνεται δεκτὴ σὲ δευτερευούσης σημασίας θέματα, ποτὲ ὅμως σὲ θέματα ποὺ ἐγγίζουσι καὶ ἀφο-

123. RATZINGER J., *Theologische Prinzipienlehre*, München 1982, 209: «Die Einigung konnte hier auf der Basis geschehen, daß einerseits der Osten darauf verzichtet die westliche Entwicklung des zweiten Jahrtausends als häretisch zu bekämpfen und die katholische Kirche in der Gestalt die sie sich bewahrt hat, als rechtmässig und rechtglaubig akzeptiert, die sie in dieser Entwicklung gefunden hat, während umgekehrt der Westen die Kirche des Ostens in der Gestalt, die sie sich bewahrt hat, als rechtglaubig und rechtmässig anerkennt». Ἐπαναλαμβάνει τὴ θέση ποὺ εἶχε ἐκφράσει στὸ ἄρθρο του, *Prognosen für die Zukunft des Ökumenismus*, *Ökumenisches Forum*. Grazer Hefte für konkrete Ökumene 1 (1977) 31-41 (ἐδῶ 36). Βλ. καὶ P. Weß, *Papstamt jenseits von Hierarchie und Demokratie*, Münster - Hamburg - London 2003, 54.

124. Εἶναι ἡ τελευταία (§ 32) τοῦ κειμένου. Βλ. ὅπ. παρ.

ροῦν τὴ δογματικὴ διδασκαλία (τοῦ *filioque*), ἐνῶ ἡ ὅλη πολιτεία τοῦ Ἱ. Φωτίου καταδεικνύει ἐπίσης ὅτι ὁ 34ος. Ἀποστολικὸς κανὼν ἴσχυσε κατὰ τὴν πρώτην χιλιετία ὄχι μόνον στὸ ἐπαρχιακὸ ἐπίπεδο ἀλλὰ καὶ στὸ παγκόσμιο. Τὸ πρωτεῖο σὲ ὁποιοδήποτε ἐπίπεδο δὲ νοεῖται καὶ δὲν ἀσκειῖται ἔξω ἀπὸ τὴ συνοδικότητα. Ἡ θέση τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἔξω ἢ ὑπεράνω τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, ἔξω καὶ ὑπεράνω τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹⁵.

Ἡ ἔρευνα τῶν ἱστορικῶν πηγῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱ. Φωτίου μαρτυρεῖ ἀναμφίβολα ὅτι ὁ δρόμος ὥστε νὰ φθάσουμε ὁμολογοῦντες «ἓνα Κύριον, μίαν πίστιν, ἓν βάπτισμα» εἶναι ἀκόμα μακρὺς, εἶναι ὅμως ἓνας δρόμος ἀνοικτὸς σὲ ὅσους μὲ νηφαλιότητα καὶ βαθὺν αἴσθημα εὐθύνης διεξάγουν καὶ στηρίζουν, χωρὶς νὰ καταφεύγουν σὲ ἀκρότητες, τὸ διεξαγόμενο διάλογο ἀληθείας καὶ ἀγάπης, «ἵνα πάντες ἔν ὧσι,... ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ» (Ἰω. 17,21). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸ τὸ δρόμο ἀκολουθοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, ὑπὸ τὴ συντονιστικὴ κατεύθυνση τῆς Πρωτοθρόνου Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου.

15. Βλ. KALLIS AN., *Brennender und nicht verbrennender Dornbusch. Reflexionem orthodoxer Theologie*, Münster 1999, 367: «Solange Rom nicht bereit ist, daß Prinzip der Pentarchie zu akzeptieren und auf die Ausübung über patriarchaler Rechte über den Osten zu verzichten, erscheinen alle diesbezüglichen Modelle als theologische Verrenkungen die zwar bei vielen ökumenische Hoffnungen wecken, nicht jedoch eine reale Chance für die Einheit bieten».